

The European Union's Role in Promotion and Development of International Humanitarian Law (Original Research)

Mohammad Ali Sharifi Kia*
Gholam Ali Ghasemi**

(DOI) : 10.22066/CILAMAG.2024.710232

Date Received: 17 Feb. 2023

Date Accepted: 22 Sep. 2023

Abstract

Nowadays, it will not be possible to guarantee the implementation of international humanitarian law solely by establishing regulations at international levels. The cooperation of the international community is also essential for effective implementation. The European Union, as a regional organization with the authority to formulate executive policies for the member states, plays a role in this endeavor. The present research, utilizing an analytical and descriptive approach, examines the legal documents and practical procedures of the Union to assess its success in promoting this branch of international law in the face of regional and extra-regional crises through the enactment of new laws and the adoption of practical procedures. The authors of this research believe that although this regional organization has been successful in rulemaking and localizing international regulations, it faces challenges in operationalizing these rules. Finally, the findings of this research indicate that the application of the 2009 European Council resolution, titled the 'EU Guidelines on Promoting Compliance with International Humanitarian Law (IHL),' has resulted in the creation of valuable legal documents. However, political considerations have hindered the successful implementation of these regulations in various crises.

Key words

International Humanitarian Law, European Union Practice, Promotion and Development of International Law, Armed Conflicts, International Organizations

---

* Corresponding Author, Ph.D. Student of International Law, Faculty of Law, University of Qom, Iran, Mo.ali.kia@gmail.com

** Associate Professor in International Law, Faculty of Law, University of Qom, Iran, g.ghasemi43@gmail.com

نقش اتحادیه اروپا در ترویج و توسعه حقوق بشردوستانه بین‌المللی (پژوهشی)

محمدعلی شریفی کیا *

غلام‌علی قاسمی **

(DOI) : 10.22066/CILAMAG.2024.710232

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۶/۳۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۸

چکیده

امروزه تضمین اجرای قواعد حقوق بشردوستانه بین‌المللی صرفاً با وضع مقررات در سطوح بین‌المللی امکان‌پذیر نخواهد بود و برای اعمال بهتر این مقررات، به همکاری کشورهای جامعه جهانی نیاز است. اتحادیه اروپا نیز به‌عنوان سازمان منطقه‌ای با اختیار تعیین سیاست‌های اجرایی برای اعضا، در این راستا تلاش می‌کند. پژوهش حاضر با استفاده از روش تحلیلی و توصیفی و با بررسی اسناد حقوقی و رویه عملی اتحادیه، در تلاش است تا مشخص نماید که سازمان مذکور از طریق تصویب قوانین جدید و به‌کارگیری رویه‌های عملی در مواجهه با بحران‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، تا چه حد در ترویج و توسعه این شاخه از قواعد حقوق بین‌الملل موفق بوده است؟ از طرفی نویسندگان این پژوهش بر این باورند که این سازمان منطقه‌ای در زمینه قاعده‌سازی و بومی‌سازی مقررات بین‌المللی موفق عمل نموده اما در زمینه عملیاتی کردن این قواعد چندان موفق نیست. در نهایت، یافته‌های پژوهش حاضر حاکی از آن است که این سازمان با به‌کارگیری مصوبه سال ۲۰۰۹ شورای اروپا تحت عنوان راهنمای اتحادیه برای ارتقای انطباق با حقوق بشردوستانه بین‌المللی در زمینه چارچوب‌سازی و ایجاد ساختار برای ترویج و توسعه حقوق بشردوستانه در میان کشورهای عضو و غیرعضو، اسناد حقوقی منحصر به فرد و باارزشی تولید نموده، اما به علت توجه بیش از حد به منافع سیاسی اعضا و شرکای خود، در مرحله عمل به این مقررات در بحران‌های گوناگون، آنچنان موفق نبوده است.

Mo.ali.kia@gmail.com

* نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، ایران

g.ghasemi43@gmail.com

** دانشیار گروه حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، ایران

واژگان کلیدی

حقوق بشردوستانه بین‌المللی، رویه اتحادیه اروپا، ترویج و توسعه حقوق بین‌الملل، مخاصمات مسلحانه، سازمان‌های بین‌المللی

مقدمه

جنگ و مخاصمات مسلحانه در جامعه بین‌المللی قدمتی به طول تاریخ تشکیل اجتماعات انسانی و حکومت‌های کوچک و بزرگ دارند. حقوق بین‌الملل بشردوستانه، مجموعه قوانینی است که به دنبال محدودکردن اثرات درگیری‌های مسلحانه است، و می‌توان تعهد دول جامعه جهانی به اجرای این حقوق را بخشی از تعهدات کلی آن‌ها به اجرا و اعمال حقوق بین‌الملل عمومی^۱ دانست. بنابراین حصول اطمینان از رعایت قوانین و اصول حقوق بین‌المللی بشردوستانه به‌طور کامل و توسط اعضای جامعه بین‌الملل بسیار مهم است. اگرچه این قواعد و اصول، جهانی بوده و در حال حاضر توسط دولت‌های اعضای جامعه بین‌المللی پذیرفته شده‌اند، اتحادیه اروپا به‌عنوان سازمان منطقه‌ای نیز همچنان به بیان نگرانی‌های جدی خود در مورد تعداد فزاینده و عمدی نقض این حقوق می‌پردازد. این سازمان به‌طور مستقل از طرفی با وضع قوانین الزام‌آور و هماهنگ با قواعد بین‌المللی در این زمینه برای دولت‌های عضو، بر اهمیت این حقوق تأکید نموده و از طرف دیگر با صدور دستورالعمل‌های اجرایی در زمینه‌های مرتبط نظیر تولید و صادرات سلاح یا به‌کارگیری تجهیزات مختلف در نیروهای نظامی کشورهای عضو یا ائتلاف نظامی مشترک نظیر ناتو،^۲ دست به توسعه و هماهنگ‌سازی ساختار حقوقی خود با این حقوق می‌زند، که در ادامه به مواردی از این قبیل اشاره خواهد شد.

اتحادیه اروپا بر طبق مفادی که در فصل پنجم معاهده تأسیس آن تحت عنوان سیاست‌های مشترک خارجی و امنیتی^۳ آورده شده است، به‌شدت متعهد به ترویج احترام به حقوق بین‌المللی بشردوستانه، به‌عنوان بخشی از تعهد گسترده‌تر این سازمان به منشور ملل متحد و حقوق بین‌الملل است، آنجا که تأکید کرده است قواعد حقوق بین‌الملل، علی‌الخصوص حقوق بین‌الملل بشردوستانه، یکی از قوی‌ترین ابزارهایی است که جامعه بین‌المللی برای اطمینان حاصل کردن از حفاظت از جان و حرمت همه افراد در دست دارد.^۴ علاوه بر آن، مسئله تعهد به ترویج حقوق بین‌الملل بشردوستانه به‌صراحت در راهبرد جهانی ۲۰۱۶ اتحادیه اروپا بیان شده است، که بر طبق آن، مسئولیت ترویج احترام به این حقوق، علاوه بر تمام کشورهای عضو، بر عهده

1. Public International Law

2. The North Atlantic Treaty Organization (NATO).

3. Treaty on European Union, Title V, (General Provisions on the Union's External Action and Specific Provisions on the Common Foreign and Security Policy).

4. Ibid., Article 21.

مؤسسات و نهادهای اروپایی نظیر شورا، نماینده عالی، کمیسیون و پارلمان اروپا نیز خواهد بود؛ همچنین این مهم از طریق اعمال قدرت سیاسی اروپا توسط سرویس اقدام خارجی اروپا^۵ و در زمینه‌هایی نظیر سیاست خارجی و امنیتی مشترک^۶ و سیاست مشترک امنیتی و دفاعی^۷ قابل توسعه و ترویج خواهد بود.^۸

لازم به ذکر است، تمرکز اصلی این مقاله صرفاً بر روی مواضع اتحادیه اروپا و دولت‌های عضو آن در قالب سازمان منطقه‌ای و در مواجهه با بحران‌های ناقض حقوق بشردوستانه است و در خصوص همکاری‌های انفرادی دولت‌های عضو با سایر دول یا سازمان‌های بین‌المللی به صورت جزئی، بحثی به عمل نخواهد آمد. به بیان دیگر، مسئله حائز اهمیت، عملکرد کشورهای اتحادیه اروپا در مواجهه با بحران‌های مختلف بین‌المللی در قالب یک مجموعه واحد است.

نویسندگان این پژوهش بر این باورند که با توجه به وجود نهادهای تخصصی و تفکیک شده از لحاظ عملکرد در اتحادیه نظیر پارلمان و شورا و فعالیت این نهادها، در زمینه تصویب قوانین جدید و به‌روزرسانی این قوانین قدم‌های مثبتی در این سازمان برداشته شده است اما با توجه به عملکرد اتحادیه در بحران‌های گوناگون، رد پای از اجرای این قوانین در سطح کلان مشاهده نمی‌شود. در نتیجه، نظر به اهمیت اجرای حقوق بشردوستانه توسط کشورهای مختلف جامعه بین‌المللی و همچنین با توجه به مطالبی که بیان شد، نویسندگان در این نوشتار به تحلیل رویه عملی اتحادیه اروپا به‌عنوان سازمان منطقه‌ای که اختیارات قانونگذاری و اجرایی قابل توجهی از طرف کشورهای عضو به آن اعطا شده است، پرداخته و با بررسی اسناد حقوقی مختلف و همچنین رویه عملی اتحادیه در تلاش است تا مشخص نماید این سازمان تا چه حد در ترویج و توسعه حقوق بشردوستانه بین‌المللی (چه در زمینه قاعده‌سازی و چه در زمینه رویه عملی) در جامعه جهانی امروز تأثیر داشته است؛ یا به عبارت دیگر، این سازمان منطقه‌ای تا چه حد در عمل به تعهدات بشردوستانه‌ای خود در قبال جامعه جهانی موفق بوده است؟^۹

5. European External Action Service (EEAS).

6. EU's Common Foreign and Security Policy (CFSP).

7. EU's Common Security and Defense Policy (CSDP).

8. European External Action Service, A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy (June 2016), 46.

۹. اشاره‌ای کوتاه به برخی از پژوهش‌ها در این زمینه:

- سیدمحمدعلی تقوی، «رژیم حقوق بشر در اتحادیه اروپایی؛ عدم شمولیت و یکپارچگی»، پژوهشنامه ایرانی سیاست بین‌الملل، ۲، ۳ (۱۳۹۲): ۲۴-۴۵. شامل بررسی جایگاه مقوله دفاع از حقوق بشر در نظام حقوقی اتحادیه و بررسی معاهدات مؤسس اتحادیه، منشور حقوق بنیادین اروپا، رویه قضایی دیوان دادگستری اروپا و کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، اشاره به خلأهای موجود در این زمینه و در عملکرد نهادهای مختلف اروپایی و ایراد انتقاداتی بر تناقضات موجود در متون معاهده مؤسس اتحادیه و کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و لزوم عملکرد یکپارچه و نظارت هماهنگ به‌عنوان راه‌حلی مناسب در این

۱. روابط اتحادیه و ناتو

پیمان آتلانتیک شمالی در حال حاضر با پیوستن کشور فنلاند به عنوان آخرین کشوری که به عضویت آن درآمده است، بزرگ‌ترین پیمان نظامی در زمینه دفاع جمعی در عرصه بین‌المللی بوده و ۲۹ عضو اروپایی دارد که از این تعداد ۲۳ کشور عضو اتحادیه اروپا نیز هستند. اهداف اصلی این پیمان از ابتدا حول محورهای امنیتی و نظامی و مسائل دفاع جمعی از اعضا، آن هم با نفوذ قابل توجه ایالات متحده ترسیم شده بود اما مسائلی مانند بروز جنگ عراق و کویت و تمایل برخی کشورهای اروپایی به موضع‌گیری و اقدام در خصوص آن علی‌رغم نبود اتحاد نظامی خارج از ناتو برای مقابله با تهدیدهای بیرون از اروپا، و همچنین عدم رغبت امریکا برای ورود به درگیری‌های یوگسلاوی و بوسنی و هرزگوین و مواجهه اروپا با احتمال وقوع بحران‌های مرتبط با مهاجرت‌های گسترده مردم این مناطق، ایده تأسیس تشکیلات نظامی مستقل و تحت کنترل اتحادیه را به وجود آورد.^{۱۰} در نتیجه، سران اتحادیه اروپا در ۱۹۹۶ با رایزنی‌های خود موفق به تأسیس نهادی تحت عنوان هویت دفاعی و امنیتی اروپایی شدند که به صورت مستقل اداره می‌شد ولی همچنان متصل به هسته مرکزی ناتو بود. تقریباً تا ۱۹۹۹ این نهاد به عنوان بخشی از نظام امنیتی اتحادیه اروپا پذیرفته شده و با تغییر نام به سیاست دفاعی و امنیتی اروپایی، به ابزاری برای اعمال نفوذ اروپا در بحران‌هایی که ناتو به تبعیت از سیاست‌های ایالات متحده

خصوص. اما این پژوهش در خصوص مسائل مرتبط با تأثیر اتحادیه بر توسعه حقوق بشر دوستانه بین‌المللی هیچ سخنی به میان نمی‌آورد و صرفاً به عملکرد برخی نهادهای اروپایی اشاره می‌نماید.

– بهزاد رضوی فرد و محمد فرجی، «اصل شناسایی متقابل آرا و تصمیمات قضایی در حقوق کیفری اتحادیه اروپا با نگاهی به اجرای آرای کیفری و قرار جلب اروپایی»، *پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی*، ۷، ۱۳ (۱۳۹۸): ۲۰۱-۲۲۷. شامل تحلیل مبحث بزهکاری فراملی و عدم توانایی دولت‌ها در مقابله با این پدیده به صورت انفرادی و در نتیجه، اشاره به لزوم همکاری و هماهنگی در سطح منطقه برای تعقیب و مجازات متهمان در اروپا. این مقاله ناظر بر امکان صدور قرار تعقیب و جلب در کل محدوده کشورهای عضو اتحادیه است و در خصوص جرایم کیفری چه با جنبه بین‌المللی و چه داخلی کاربرد دارد و از اهمیت بالایی در زمینه همکاری اتحادیه با دیوان برخوردار است. اما این مقاله صرفاً در حیطه کم و کیف قرارهای اروپایی به بحث می‌پردازد و به نقش این پدیده در توسعه حقوق بشر دوستانه توجه چندانی ندارد، که البته در این پژوهش نیز به این مقوله اشاره کوتاهی شده است.

– سیدقاسم زمانی و اسماعیل یعقوبی، «اتحادیه اروپایی و دیوان بین‌المللی کیفری: همکاری و حمایت نهادین»، *پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی*، ۷، ۱۳ (۱۳۹۸): ۵-۳۱. شامل بررسی همکاری دیوان با اتحادیه اروپا و مبانی همکاری اتحادیه با دیوان و همچنین اقدامات آن در راستای حمایت از عملکرد دیوان. پژوهش مذکور در رابطه با ارتباط این دو نهاد و توجه اتحادیه به دیوان کیفری بین‌المللی مطالب مفیدی ارائه داده است که در نوشتار حاضر نیز مدنظر قرار گرفته است. اما مبحثی که پژوهش حاضر تأکید بر آن دارد، مربوط به اثرگذاری این ارتباط بر توسعه حقوق بشر دوستانه در سطح بین‌المللی بوده و تنها به این مقوله وابسته نبوده و سایر عوامل مؤثر در این زمینه را نیز بررسی می‌نماید.

۱۰+ مجید بزرگمهری و عباس عباس‌پور باغابری، «بررسی روابط اتحادیه اروپا و ناتو، چالش‌ها و فرصت‌های موجود»، *سیاست - مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی*، ۴۴، ۳ (۱۳۹۳): ۶۴۵.

رغبتی برای ورود به آن‌ها نداشت، تبدیل شد.^{۱۱}

کشورهای اروپایی با تشکیل نهاد سیاست مشترک خارجی و امنیتی اروپا به وسیله انعقاد معاهده ماستریخت در ۱۹۹۲ بر پیگیری اهداف سیاسی و امنیتی خارج از سیاست‌های ناتو تأکید ضمنی داشته و در اجلاس سران اتحادیه (هلسینکی ۱۹۹۹) این نهاد را به‌عنوان بازوی دفاعی و امنیتی اروپا شناسایی کردند. از جمله اهداف اجلاس هلسینکی، بهبود قابلیت‌های نظامی اتحادیه و تشکیل نیروی واکنش سریع اروپا بود که خواستار تجمیع تجهیزات و پشتیبانی‌های نظامی اروپایی در جهت انجام مداخله نظامی در مخاصمات اروپایی، با تأکید بر دستورالعمل وظایف پیترزبورگ^{۱۲} بود. یکی از نتایج مهم این اجلاس، تأسیس کمیته نظامی اتحادیه اروپا^{۱۳} توسط شورای اروپا در ژانویه ۲۰۰۱ بود که بالاترین ارگان نظامی اتحادیه است و از وزرای دفاع و نمایندگان عالی نظامی کشورهای عضو تشکیل می‌شود. هدف از تشکیل این کمیته، ارائه مشاوره و توسعه همکاری‌های نظامی بین کشورهای عضو در زمینه‌های پیشگیری از مخاصمات و مدیریت بحران است. کمیته کلیه فعالیت‌های نظامی اتحادیه اروپا، به‌ویژه برنامه‌ریزی و اجرای مأموریت‌ها و عملیات نظامی تحت نظر نهاد سیاست امنیت و دفاع مشترک اروپا و همچنین توسعه قابلیت‌های نظامی ستاد نظامی اتحادیه اروپا^{۱۴} را هدایت می‌کند.^{۱۵}

سرانجام در نتیجه این وقایع، اتحادیه اروپا و ناتو با صدور اعلامیه پیترزبورگ ۱۹۹۹ نیروی نظامی مشترکی تحت عنوان فرماندهی مشترک ضربت اروپا و ناتو به منظور انجام عملیات‌های مدیریت بحران، امداد و نجات و همچنین مأموریت‌های صلح و امنیت‌ساز شورای امنیت سازمان ملل تشکیل داد. این نیرو در سال ۲۰۰۰ به نیروی آرایش سریع اروپا و ناتو^{۱۶} تغییر نام و مأموریت‌های مختلفی را نیز در نقاط مختلف جهان انجام داده است.^{۱۷} پس از آن در مارس

11. Kristin Archick and Paul Gallis, "NATO and the European Union," congressional research service, January 29, 2008, Report No: RL32342: 2. Available at: <https://crsreports.congress.gov/product/d%20etails?prodcode=RL32342>. Last visited February 02, 2023.

12. وظایف پیترزبورگ (Petersberg Tasks) که در ماده ۱۷ معاهده ماستریخت ذکر شده‌اند، عبارت‌اند از: وظایف مربوط به عملیات‌های بشردوستانه، وظایف مربوط به حفظ صلح و اعزام نیروهای نظامی برای مدیریت بحران (عملیات صلح‌سازی).

13. EU Military Committee (EUMC).

14. ستاد نظامی اتحادیه اروپا (EU Military Staff (EUMS))، منبع تخصص نظامی در سرویس اقدام خارجی اتحادیه اروپا (EEAS) بوده و تحت نظر نماینده عالی اتحادیه در امور خارجی و امنیتی، وظایفی نظیر ارائه هشدارهای اولیه، ارزیابی وضعیت، برنامه‌ریزی راهبردی، توسعه ارتباطات و سیستم‌های اطلاعاتی و همچنین آموزش‌های نظامی را بر عهده دارد.

15. EU Council Decision, of 22 January 2001, setting up the Military Committee of the European Union, (2001/79/CFSP).

16. NATO-EU Rapid – Deployment Force (RDF).

17. به‌عنوان مثال می‌توان به مأموریت‌های این نهاد در کشورهای افغانستان، لیبیا، لبنان، کنگو، اتیوپی، اریتره، گرجستان، کوزوو، بوسنی، مقدونیه، سودان و سومالی اشاره کرد.

۲۰۰۳ بین این دو سازمان، توافقنامه همکاری برلین پلاس^{۱۸} به امضا رسید که طی آن اتحادیه مجوز دسترسی به تجهیزات و نیروهای ناتو برای اجرای مأموریت‌های مختلف تحت کنترل خود را به دست آورد. طی این توافقنامه، بر اصول سیاسی مشارکت این دو سازمان نظیر ارائه مشاوره متقابل، احترام به استقلال در تصمیم‌گیری هر سازمان و منافع دولت‌های عضو هر دو نهاد و همچنین اصول منشور ملل متحد تأکید شد.^{۱۹}

برخی بر این باورند که تشکیل نهاد سیاست امنیتی و دفاعی مشترک اروپا (در نتیجه معاهدات ماستریخت و آمستردام) که قدرت به‌کارگیری ابزارهای نظامی کشورهای عضو را به منظور پیشگیری از مخاصمات مسلحانه و مدیریت بحران‌های مختلف در سطح جهان، به اتحادیه واگذار می‌نماید، می‌تواند شکاف قابل‌توجهی در همکاری این دو نهاد ایجاد نموده و باعث بروز واگرایی در روابط آن‌ها شود، چرا که به‌طور مثال، همان‌طور که پیش‌تر نیز به آن اشاره شد، بخش اعظمی از کشورهای ناتو، هم‌زمان در عضویت اتحادیه نیز قرار داشته و حداقل در مرحله نظری برای مشارکت داوطلبانه در فعالیت‌های این دو نهاد، قدرت انتخاب دارند. اما علی‌رغم اختلافاتی که در حال حاضر بین این دو سازمان موجود است، با تدقیق در رویه‌ای که تا کنون در اکثر عملیات‌ها و مأموریت‌های آنان مشاهده شده است، به نظر می‌رسد که در مرحله اجرا از نیروهای مشترک استفاده نموده و همکاری نسبتاً خوبی دارند و نهادهای نظامی اتحادیه صرفاً در مواردی که ناتو تمایل به همکاری ندارد، به‌تنهایی وارد عمل می‌شوند و سیاست مشترک دفاعی اروپا به نوعی تکمیل‌کننده ناتو تلقی می‌شود و تقابل خاصی با این سازمان ندارد.

دستورالعمل‌های نظامی و قواعد مربوط به درگیری‌های^{۲۰} مسلحانه ناتو و اتحادیه تقریباً در طی روند واحدی تهیه و اعلام می‌شوند. پیش‌نویس قواعد درگیری ناتو ابتدا در قالب درخواست توسط فرمانده عالی متحدین به کمیته نظامی ناتو پیشنهاد می‌شود، سپس مانند همه تصمیم‌گیری‌ها در داخل ناتو با اجماع نمایندگان نظامی اعضای این سازمان تأیید شده و به شورای ناتو برای تأیید در بالاترین سطح تصمیم‌گیری در این سازمان ارسال می‌شود. پس از تأیید این شورا، قواعد درگیری به فرمانده عالی سازمان ابلاغ شده و او نیز طی دستورالعمل اجرایی این قواعد را به فرمانده تحت نظر خود در عملیات‌های مختلف ناتو ابلاغ می‌کند. تشکیلات اتحادیه اروپا نیز تقریباً مشابه ناتو است. در اتحادیه اروپا، پیش‌نویس اولیه قواعد

18. Berlin Plus Agreement (2002).

۱۹. بزرگمهری و عباس‌پور باغابری، همان، ۶۴۵ - ۶۵۶.

۲۰. قواعد درگیری (RoE) دستورالعمل‌هایی برای نیروهای نظامی هستند که شرایط، درجه و نحوه اعمال نیرو یا استفاده از زور را مشخص می‌نمایند.

درگیری معمولاً توسط ستاد نظامی اتحادیه اروپا در سرویس اقدام خارجی اروپا نوشته می‌شود و سپس تحت عنوان درخواستی برای بررسی توسط نمایندگان نظامی کشورهای عضو به کمیته نظامی اتحادیه اروپا ارائه شده و پس از تصویب به‌طور متوالی در کمیته سیاسی و امنیتی اتحادیه اروپا بررسی شده و پس از آن به تصویب شورای اتحادیه اروپا می‌رسد. پس از تصویب، این قواعد به‌عنوان دستورالعمل اجرایی به فرمانده عملیات ابلاغ می‌شود.^{۲۱}

با تدقیق در تقابل حقوق بشردوستانه بین‌المللی و قواعد درگیری مورد استفاده این نهادها در عملیات‌های مختلف می‌توان گفت که از طرفی در روند رسمی تدوین قواعد درگیری در هر دو سازمان، مقررات حقوق بشردوستانه بین‌المللی توسط سران نظامی و مشاوران حقوقی آن‌ها در نظر گرفته می‌شود، چرا که همه اعضای ناتو عضو کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو بوده، ۲۷ عضو آن به دادگاه اروپایی حقوق بشر پاسخگو هستند و همچنین ۲۸ کشور نیز عضو اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری هستند؛ و بعد از تقریباً هفت دهه فعالیت و همکاری به نظر می‌رسد که درک مشترکی از نحوه اجرای هماهنگ این قواعد در درگیری‌های مختلف پیدا کرده‌اند.^{۲۲} اما از طرف دیگر، عملیات‌های این نهادها نشان‌دهنده تناقض‌های فاحشی در دستورالعمل‌ها و عملکرد نیروهای تحت کنترل آن‌ها است. به‌عنوان مثالی از نقض قواعد حقوق بشردوستانه بین‌المللی در عملیات‌های مشترک اروپا و ناتو می‌توان به بمباران سفارت چین در بلغراد و طی عملیات کوزوو اشاره کرد.^{۲۳} قواعد بین‌المللی، هدف قراردادن عمدی اماکن غیرنظامی را ممنوع اعلام نموده و دولت‌ها را به انجام اقدامات احتیاطی توأم با حسن‌نیت و در حد توان برای به‌حداقل‌رسیدن آسیب به جمعیت غیرنظامی الزام می‌نماید.^{۲۴} مثال‌های زیادی از نقض‌های صورت‌گرفته توسط نیروهای این نهادها در عملیات‌های مختلف وجود دارد که از حوصله بحث حاضر خارج است و نویسندگان به همین مثال بسنده می‌نمایند.

۲. بیانیه‌های سیاسی و جهت‌گیری در صحنه‌های بین‌المللی

در طول سال‌های اخیر، اتحادیه اروپا چه در رابطه با موقعیت‌ها یا درگیری‌های خاص نظامی و چه در زمینه‌های کلی‌تر، مرتباً بیانیه‌های عمومی^{۲۵} در مورد نیاز به حصول اطمینان از رعایت قوانین بشردوستانه بین‌المللی و احترام به قواعدی با این ماهیت صادر می‌کند که حاکی از فعالیت

21. J. F. R Boddens Hosang, *Rules of engagement: Rules on the use of force as linchpin for the international law of military operations* (The Netherlands: Universiteit van Amsterdam, 2017), 46-48.

22. Peter M. Olson, "A NATO perspective on applicability and application of IHL to multinational forces," *International Review of the Red Cross* 95, 891/892 (2013): 653-655.

23. James A. Burger, "International humanitarian law and the Kosovo crisis: Lessons learned or to be learned," *International Review of the Red Cross* 82, 837 (2000): 133.

24. Geneva Conventions, Protocol I, Art. 57,2(ii) and (iii).

25. Public Statement(s).

این سازمان برای توسعه حقوق بشردوستانه در سطح جامعه بین‌المللی است. به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اسناد حقوقی که اجازه چنین جهت‌گیری‌هایی را به سران اتحادیه می‌دهد، می‌توان به راهنما و دستورالعمل‌های توسعه هماهنگی با حقوق بشردوستانه اتحادیه^{۲۶} اشاره کرد.

هدف این دستورالعمل‌ها تعیین خط مشی کلی و همچنین ابزارهای عملیاتی برای نهادها و ارگان‌های اتحادیه در راستای ترویج رعایت حقوق بین‌المللی بشردوستانه است. این اسناد بر تعهد اتحادیه اروپا در توسعه انطباق با قواعد مذکور به شیوه‌ای قابل مشاهده و باثبات تأکید می‌کنند. این رهنمودها خطاب به همه اشخاصی است که در چارچوب سازمانی اتحادیه اروپا به فعالیت مشغول بوده و انتظارات مشخص شده نیز تا حدی که موضوعات در حوزه مسئولیت آن‌ها باشد، قابل پیگیری است. این دستورالعمل‌ها در راستای تعهد اتحادیه اروپا و کشورهای عضو آن به حقوق بین‌المللی بشردوستانه صادر شده و علاوه بر موارد بالا از طرفی، نیل به سمت ایجاد هماهنگی‌های بیشتر توسط کشورهای ثالث (کشورهای غیرعضو)، و در صورت لزوم، بازیگران غیردولتی فعال در کشورهای ثالث با این دسته از قواعد بین‌المللی را دنبال می‌کند و از طرف دیگر به اقدامات اتخاذ شده و رفتار خود اتحادیه اروپا و کشورهای عضو آن علی‌الخصوص رفتار نیروهای نظامی خودی گسترش می‌یابد.^{۲۷}

می‌توان جهت‌گیری‌های مقامات و نهادهای اتحادیه را در صحنه‌های بین‌المللی به بند شانزدهم همین دستورالعمل مستند ساخت که از سران اتحادیه می‌خواهد تا هر زمان که مناسب دیدند، بر نیاز به حصول اطمینان از ایجاد هماهنگی با حقوق بشردوستانه تأکید کنند.^{۲۸} در ادامه به برخی از این موارد اشاره کوتاهی خواهد شد.

۲-۱. در سطح سران دولت‌ها

ممکن است شورای اروپا^{۲۹} در نتیجه‌گیری‌های عمومی که در پایان جلسات خود^{۳۰} صادر می‌کند، به مبحث انطباق با حقوق بشردوستانه اشاراتی داشته باشد. به‌عنوان مثال در نتیجه‌گیری جلسه ۱۴ اکتبر ۲۰۱۹ شورای اروپا، اتحادیه اقدامات یکجانبه نظامی ترکیه در شمال شرق سوریه را که از نظر این ارگان، منجر به ایجاد رنج غیرقابل قبول انسانی برای ساکنین آن مناطق شده، مبارزه با گروهک تروریستی داعش را تضعیف نموده و همچنین امنیت اروپا را به شدت تهدید نموده

۲۶. از این به بعد در متن برای رعایت اختصار به صورت (Guidelines) یا (دستورالعمل) خواهد آمد.

27. European Union Guidelines on promoting compliance with international humanitarian law (IHL), (2009): 12.

28. Ibid., para: 16(b).

29. The European Council.

۳۰. جلسات این ارگان اتحادیه اروپا در سطح سران کشورها و دولت‌های عضو برگزار می‌شود.

است، قاطعانه محکوم کرده و این کشور را به خروج نیروهای نظامی خود از سرزمین سوریه و همچنین احترام به حقوق بین‌المللی بشردوستانه ترغیب نمود.^{۳۱}

۲-۲. در سطح پارلمان

در طول سالیان اخیر، پارلمان اروپا^{۳۲} نیز از طریق اتخاذ تعدادی قطعنامه‌های غیرالزام‌آور و مشورتی، فعالانه به موضوع پاسخگویی در برابر نقض حقوق بشردوستانه بین‌المللی پرداخته است. به‌عنوان مثال می‌توان به قطعنامه غیرالزام‌آور پارلمان در مورد موافقت‌نامه همکاری افغانستان در زمینه مشارکت و توسعه اشاره نمود که پارلمان از همه طرف‌ها درخواست کرد تا به تعهدات خود در چارچوب قواعد حقوق بشر بین‌الملل و همچنین حقوق بین‌المللی بشردوستانه احترام گذاشته و از انجام حملات مسلحانه علیه غیرنظامیان و زیرساخت‌های غیرنظامی خودداری ورزند.^{۳۳}

برخی از نمایندگان پارلمان اروپا نیز در موقعیت‌های مختلف، سخنرانی‌های ویژه‌ای در خصوص بحران‌ها و موارد نقض حقوق بشردوستانه در مناطق مختلف جهان ایراد می‌نمایند که در اینجا به سه مورد از آن‌ها اشاره کوتاهی می‌شود.

الف. اظهارات نماینده پارلمان اروپا (کلر دالی)^{۳۴} در خصوص بحران افغانستان

«هیچ شکی در این نیست که عصر حاضر، دوره بحران فاجعه‌آمیزی (بحران اوکراین) است که جان غیرنظامیان بی‌گناه، قربانی نبرد اربابان جنگ می‌شود، ولی این اتفاق تنها در اوکراین رخ نمی‌دهد. از زمان نشست قبلی، ده‌ها هزار نفر از مردم افغانستان (به دلیل حمله نظامی طالبان) مجبور به فرار از محل زندگی خود شده و حدود ۵ میلیون کودک در خطر گرسنگی و قحطی قرار گرفته‌اند. اما نه در اتحادیه اروپا و نه در هیچ جای دیگری سخنی از این فاجعه انسانی گفته نمی‌شود، هیچ نشست فوق‌العاده‌ای در اتحادیه برای مقابله با این بحران در نظر گرفته نشده است، هیچ بیانیه‌ای از طرف اتحادیه نیز این موضوع را مورد توجه قرار نداده و حتی رسانه‌ها نیز پوشش حداقلی نیز از این وقایع ارائه نمی‌دهند... چه چیزی بحران انسانی این مردم را تا این حد بی‌اهمیت کرده است؟ آیا به خاطر رنگ پوست آن‌هاست؟ آیا به این خاطر است که سفیدپوست

31. <https://www.pubaffairsbruxelles.eu/eu-institution-news/european-council-conclusions-on-turkey-illegal-drilling-activities-and-mh17/>; <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13090-2019-INIT/en/pdf>. Last visited November 21, 2023.

32. European Parliament.

33. European Parliament declaration, (2019) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0169_EN.html. Last visited November 21, 2023.

34. Clare Daly, Member of the European Parliament (MEP) from Ireland.

نیستند یا اینکه اروپایی نیستند؟ یا به این خاطر که مشکلاتشان ناشی از تهاجم امریکایی‌هاست؟ ... باید در نظر داشت که همه جنگ‌ها اهریمنی هستند و همه قربانیان جنگ، شایسته حمایت و پشتیبانی، و تا زمانی که این مرحله از درک نرسیم، هیچ اعتباری نخواهیم داشت».^{۳۵}

ب. اظهارات نماینده پارلمان اروپا (مارک بوتنگا)^{۳۶} در خصوص بحران فلسطین

«... آقای رئیس، همکاران عزیز، این آخر هفته، یک دختر ۱۶ ساله در جنین فلسطین در خانه نشسته بود. وقتی صدای جیغ مردم را شنید، به پشت بام رفت تا ببیند چه خبر است. در پشت بام خانه‌اش، یک سرباز اسرائیلی به او شلیک کرد و او را کشت. دو گلوله به صورت، یکی به گردن، یکی به شانه، ... در همین سال، نیروهای اسرائیلی ده‌ها کودک فلسطینی را ترور کردند، به تخریب مدارس و خانه‌های فلسطینی‌ها ادامه دادند و به سرقت و اشغال سرزمین‌های بیشتری پرداختند. اما اتحادیه اروپا چه می‌کند؟ هیچ! بدتر از آن، روابط خود را با اسرائیل (رژیم صهیونیستی) تقویت می‌کند. شما از حقوق بشر صحبت می‌کنید اما اجازه می‌دهید اسرائیل با مصونیت تمام دست به کشتار بزند. این رویکرد ریاکارانه، حال من را به هم می‌زند!»^{۳۷}

ج. اظهارات نماینده پارلمان اروپا (مایک والاس)^{۳۸} در خصوص مصادیق تروریسم

«خانم رئیس، وقتی روسیه در مناطق مسکونی اوکراین بمب می‌اندازد، من شک ندارم که مردم اوکراین توسط بمب‌ها وحشت‌زده شده‌اند و این نوعی تروریسم است. اما وقتی امریکا و ناتو ۲۰ سال افغانستان را بمباران کردند و صدها هزار نفر را کشتند و میلیون‌ها نفر را آواره کردند نیز مردم را به وحشت انداختند. نظرسنجی سازمان ملل نشان داد که در جریان بمباران غیرنظامیان توسط ایالات متحده و ناتو در افغانستان، حدود ۴۵ درصد از افراد کشته‌شده، کودک بودند. وقتی امریکا بیش از یک میلیون غیرنظامی را در عراق کشت، آیا این تروریسم نبود؟ وقتی اسرائیل هر روز مردم فلسطین را ترور می‌کند، آیا این تروریسم نیست؟ زمانی که ایالات متحده، فرانسه،

^{۳۵} اظهارات نماینده ایرلند در پارلمان اروپا، (کلر والاس)، (سخنرانی ابتدایی یک دقیقه‌ای در خصوص مسائل مهم سیاسی روز)، قابل دسترس در:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2022-03-07-INT-1-189-0000_EN.html. (7 March 2022 – Strasbourg). Last visited on February 10, 2023.

^{۳۶} Marc Botenga, Member of the European Parliament (MEP) from Belgium.

^{۳۷} اظهارات نماینده بلژیک در پارلمان اروپا، (مارک بوتنگا)، (مذاکرات در رابطه با چشم‌انداز راه‌حل دو دولتی برای اسرائیل و فلسطین)، قابل دسترس در:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2022-12-13-INT-2-427-0000_EN.html. (13 December 2022 – Strasbourg). Last visited February 02, 2023.

^{۳۸} Mike Wallace, Member of the European Parliament (MEP) from Ireland.

انگلیس و دیگر کشورهای اروپایی، سعودی‌ها^{۳۹} و امارات^{۴۰} را برای نسل‌کشی در یمن مسلح کردند، تا آنجایی که سازمان ملل اعلام کرد بیش از ۴۰۰ هزار کشته شده و ۱۶ میلیون نفر در خطر گرسنگی قرار دارند، آیا این تروریسم نیست؟ پس کی قرار است بیدار شوید و زندگی در دنیای واقعی را شروع کنید؟^{۴۱}

در مجموع به نظر می‌رسد که ایراد چنین بیانیه‌های یک‌جانبه‌ای به‌غیر از مطرح‌کردن معضلات حقوق بشر دوستانه بین‌المللی در سخنگاه‌های خاص منطقه‌ای و معرفی این موارد نقض حقوق بشر دوستانه به جامعه جهانی، تأثیر چندانی بر حل‌وفصل این مخاصمات یا محدودکردن آثار مخرب آن‌ها نداشته و صرفاً روشی برای ابراز نگرانی و همچنین جلب توجه سایر تابعان حقوق بین‌الملل به وضعیت موجود است. اما همین جهت‌گیری‌ها نیز از برخی جهات حائز اهمیت هستند، چرا که موضع‌گیری‌های سیاسی سران اتحادیه، مقامات کشورهای عضو را نیز به اتخاذ تصمیم در خصوص معضلات موجود ترغیب و تشویق می‌نماید و از طرف دیگر، روشی برای به‌جریان‌انداختن اقدامات بعدی این سازمان در قبال نقض‌های صورت‌گرفته است.

۳. کمک‌های بشردوستانه اتحادیه و همکاری با سایر نهادهای بین‌المللی

اتحادیه اروپا اغلب در نهادهای بین‌المللی که در آن‌ها عضو ناظر یا عضو دائم است، در زمینه‌های مختلف احقاق حقوق بشردوستانه مداخلات گوناگونی انجام داده و علاوه بر این در برخی زمینه‌ها نیز با نهادهای فعال در این زمینه همکاری مناسبی دارد. این همکاری‌ها می‌تواند شامل ترویج رویکرد هماهنگ اتحادیه اروپا و کشورهای عضو آن در حمایت از راهکارهای دیپلماتیک، انعقاد قراردادهای همکاری با سازمان‌های بین‌المللی و ارائه کمک‌های مالی باشد. دستورالعمل اتحادیه در زمینه ترویج حقوق بشردوستانه نیز به لزوم همکاری اروپا با سایر نهادهای بین‌المللی در این زمینه تأکید نموده و پس از معرفی کمیته بین‌المللی صلیب سرخ به‌عنوان نهاد شناخته‌شده در عرصه جهانی در زمینه ترویج این دسته از حقوق بین‌الملل، خط و مشی اتحادیه را چنین ترسیم می‌نماید:

«در صورت لزوم، اتحادیه اروپا باید با سازمان ملل متحد و سازمان‌های منطقه‌ای مربوطه به منظور ارتقای انطباق با حقوق بشردوستانه بین‌المللی همکاری لازم را به عمل آورد. کشورهای

39. Saudi Arabia.

40. United Arab Emirates.

۴۱. اظهارات نماینده ایرلند در پارلمان اروپا، (مایک و لاس)، (مذاکرات در رابطه با شناسایی فدراسیون روسیه به‌عنوان دولت حامی تروریسم)، قابل دسترس در:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2022-10-18-ITM-018_EN.html.
(18 October 2022 – Strasbourg). Last visited February 02, 2023.

عضو اتحادیه اروپا نیز باید در مواقع لزوم به عنوان اعضای دیگر سازمان‌های بین‌المللی، از جمله سازمان ملل متحد به سمت محقق‌سازی این هدف گام بردارند (...).^{۴۲}

اصل یادشده در بالا از طرفی به مسئولیت اتحادیه به عنوان ارگانی یکپارچه و واحد در زمینه ترویج حقوق بشردوستانه در سطح جامعه جهانی و با همکاری سایر نهادهای بین‌المللی اشاره می‌کند؛ و از طرف دیگر، مسئولیت کشورهای عضو اتحادیه را در زمینه مورد بحث، آن هم به صورت خاص و انفرادی در عرصه‌های گوناگون جهانی و به عنوان عضوی از سازمان‌های بین‌المللی با اهداف خاص مطرح می‌کند؛ لذا از این قسمت از متن دستورالعمل چنین برداشت می‌شود که علاوه بر مسئولیت جمعی و متحد کشورهای عضو در قالب اعمال اجرایی اتحادیه اروپا به عنوان بدنه‌ای واحد در عرصه بین‌المللی و منطقه‌ای، هر یک از آنان به تنهایی نیز وظیفه توسعه و ترویج حقوق بشردوستانه را در هر سازمان بین‌المللی که عضویت دارد، صرف نظر از هدف تأسیسی آن سازمان، بر عهده خواهد داشت؛ و عمل به وظیفه جمعی، مانع از انجام وظایف انفرادی کشورهای عضو نخواهد شد.

۴. اقدامات محدودکننده و تحریم‌ها

در این زمینه بند چهارم ماده ۱۶ دستورالعمل اتحادیه در خصوص ترویج حقوق بشردوستانه بین‌المللی، مجوز استفاده از اقدامات محدودکننده نظیر تحریم علیه دولت‌ها، موجودیت‌های غیردولتی و افراد را در راستای توسعه انطباق با این دسته از حقوق در سطح جامعه جهانی، به این سازمان بین‌المللی داده است.^{۴۳} اتحادیه نیز در سال‌های اخیر همواره با به‌کارگیری این ابزار در زمینه ایجاد هماهنگی با حقوق بشردوستانه گام برمی‌دارد. به عنوان مثال می‌توان به انتشار فهرستی از اشخاص حقیقی و حقوقی در ژانویه ۲۰۱۹ اشاره کرد که شامل رژیم تحریم‌های اتحادیه علیه تکثیر و استفاده از سلاح‌های شیمیایی شده بودند.^{۴۴} همچنین می‌توان از تجدید تحریم‌های شورای اروپا علیه میانمار^{۴۵} در آوریل ۲۰۱۹ یاد کرد که در پاسخ به بحران مردم

42. Guidelines, 2009, para: 16I.

43. Guidelines, 2009, para: 16(d);

همچنین در این خصوص می‌توان به ماده ۲۱۵ معاهده عملکرد اتحادیه اروپا (TFEU) اشاره داشت که چنین مجوزی را به اتحادیه می‌دهد.

44. Council Decision (CFSP) 2019/86 and Council Implementing Regulation (EU) 2019/84, OJ L 18 I, 21.1.2019;

این فهرست در اکتبر ۲۰۱۹ تا اکتبر ۲۰۲۰ تمدید شد. برای مطالعه بیشتر، ن.ک:

Council Decision (CFSP) 2018/1544 and Council Regulation (EU) 2018/1542, OJ L 259, 16.10.2018;

Council Decision (CFSP) 2019/1722, OJ L 262, 15.10.2019: 66.

45. Myanmar.

روهینگیا^{۴۶} در شهر راکین^{۴۷} و نقض گسترده قوانین حقوق بشر و حقوق بشردوستانه بین‌المللی توسط نیروهای نظامی و امنیتی میانمار انجام شد.^{۴۸}

از طرفی این دسته از تحریم‌ها به‌طور خاص، پیشگیری یا پاسخگویی به نقض حقوق بین‌الملل بشردوستانه را از طریق اعمال بر افرادی که درگیر چنین تخلفاتی هستند، هدف قرار داده‌اند. همچنین به‌طور کلی‌تر با گنجاندن اقداماتی مانند تحریم تسلیحاتی در شرایط درگیری‌های مسلحانه به دنبال جلوگیری یا پایان‌دادن به شرایطی که در آن نقض این شاخه از حقوق بین‌المللی انجام می‌پذیرد، بوده و به دنبال محدودکردن اثرات درگیری مسلحانه و همچنین ابزار و روش‌های مورد استفاده در جنگ هستند. از طرف دیگر، مصوبه شورای اروپا در مورد کمک‌های بشردوستانه و حقوق بشردوستانه بین‌المللی مصوب ۲۵ نوامبر ۲۰۱۹ چنین اعلام می‌کند که: «هرگونه اقدام اتحادیه اروپا از جمله طراحی و اعمال تدابیر محدودکننده و تمامی اقدامات ضدتروریسم باید مطابق با تمام تعهدات حقوق بین‌الملل، علی‌الخصوص حقوق بشر، حقوق پناهندگان و حقوق بشردوستانه باشد».^{۴۹}

لذا می‌توان نتیجه گرفت که از طرفی تحریم‌های اتحادیه کاملاً هدفمند انجام شده و قصدی برای تأثیرگذاری علیه افرادی که مسئول فعالیت‌های ضد حقوق بشردوستانه نبوده، و در حقیقت هدف اصلی تحریم‌ها برای بازدارندگی و محدودکردن نیستند، نظیر غیرنظامیان ندارند، و از سران اتحادیه خواسته شده تا با درنظرگرفتن حقوق سایر افراد به اعمال تحریم‌ها بپردازند. علاوه بر این، می‌بایست از بروز هر گونه تأثیر منفی بالقوه بر اقدامات بشردوستانه اجتناب شود و اجرای داخلی این اقدامات مطابق با حقوق بین‌الملل باشد. برای این منظور، محدودیت‌های اعمال شده توسط اتحادیه اروپا نظیر محدودیت‌های مالی، محدودیت در مورد پذیرش افراد در کشورهای اروپایی (ممنوعیت سفر)^{۵۰} و سایر اقدامات محدودکننده می‌تواند شامل برخی معافیت‌های خاص در زمینه‌های فوق‌الذکر شود، مانند اعطای مجوز برای رفع نیازهای اساسی افرادی که وجوه و منابع اقتصادی آن‌ها بلوکه^{۵۱} شده (همچنین اعضای خانواده آن‌ها) یا اطمینان از تحویل بلامانع کمک‌های انسان‌دوستانه به این دسته از افراد، صرف‌نظر تخلفاتی که ممکن است انجام داده

۴۶. مردم روهینگیا (Rohingya) یک گروه قومی هندو و آریایی بدون تابعیت هستند که عمدتاً مسلمان هستند و قبل از نسل‌کشی روهینگیا در ۲۰۱۷ در ایالت راکین کشور میانمار زندگی می‌کردند.

47. Rakhine State.

48. Council Decision (CFSP) 2019/678 of 29 April 2019, OJ L 114, 30.4.2019: 18;

همچنین، ن.ک:

Council Decision (CFSP) 2018/655 and Council Regulation (EU) 2018/647, OJ L 108, 27.4.2018, :1 and 29.

49. Council conclusions on humanitarian assistance and international humanitarian law, (25 November 2019), No: 14077/19, para: 8.

50. Travel Ban.

51. Freeze.

باشند. به عبارت دیگر می‌توان گفت مصوبه شورای اروپا در این خصوص حتی بر حمایت از حقوق اساسی افرادی که تخلفاتی در زمینه‌های حقوق بشر دوستانه انجام داده‌اند نیز تأکید داشته و عنوان می‌کند که حتی با این توجیه نیز نمی‌توان افراد را از دسترسی به حقوق اساسی نظیر حقوق بشر منع کرد.

اما از طرف دیگر، دخالت جهت‌گیری‌های سیاسی، منافع هم‌پیمانان اتحادیه و حتی گاه گرایش‌های نژادپرستانه برخی از مقامات اتحادیه و همچنین کشورهای عضو، سایه‌ای عظیم بر سر چنین اقدامات اتحادیه انداخته است. در قضیه بحران سوریه نیز مشاهده می‌شود که اتحادیه اروپا تا ۲۰۱۵ حدود ۱۷ تحریم مختلف در زمینه‌های کالاها و ابزار فنی که می‌توانست کمکی به حکومت مستقر در مقابل با آشوب‌های داخلی بنماید، اعمال می‌کند^{۵۲} و از این طریق عملاً به شورشیان مخالف حکومت مرکزی کمک قابل توجهی نموده و در نتیجه این اقدامات به کشته‌شدن غیرنظامیان زیادی ختم شده و موارد نقض حقوق بشر دوستانه، روند سعودی به خود می‌گیرد. به‌عنوان مثالی دیگر، کشورهای عضو اتحادیه با فروش تسلیحات به عربستان سعودی و امارات متحده عربی، به وقوع جنایات جنگی در یمن کمک نموده و عملاً هیچ‌گونه تحریمی برای جلوگیری از ارسال تجهیزات نظامی به این کشورها توسط اتحادیه صورت نگرفته است.

این اقدامات اتحادیه تا آنجا پیش می‌رود که در برخی از جلسات پارلمان کشورهای اروپایی در خصوص بحران‌های بشر دوستانه و بررسی موارد نقض حقوق بشر دوستانه، برخی نمایندگان پارلمان اعتراضات شدیدالحنی را علیه مواضع اتحادیه در برابر تخلفات کشورهای مختلف بیان می‌کنند و به‌صورت علنی خواستار تحریم کشورهای ناقض حقوق بشر دوستانه بین‌المللی و متخاصمین درگیری‌های مسلحانه می‌شوند. برای مثال، نمایندگان پارلمان کشور ایرلند، چه در سطح داخلی و چه در سطوح بین‌المللی و منطقه‌ای، در این زمینه‌ها سابقه نسبتاً خوبی داشته و عموماً با جهت‌گیری‌های منصفانه و عادلانه، دست به روشنگری در این خصوص می‌زنند، که در اینجا به دو مورد از آن اشاره می‌شود.

۴-۱. اظهارات نماینده پارلمان ایرلند (ریچارد بوید)^{۵۳} در خصوص بحران یمن

«شما می‌گویید که جنگ‌افروزی پوتین غیرقابل تحمل است و باید در مقابل با آن اقدام فوری صورت گیرد، ولی در خصوص بحران فلسطین و یمن چنین دیدگاهی را ندارید. در مورد اینکه عربستان سعودی به‌عنوان خودکامه‌ترین رژیم موجود در جهان، به وسیله فرانسه، انگلیس و

۵۲. علی توکلی طبسی و فرنگیس منصور، «تعهد و التزام متخاصمین به قواعد حقوق بشر دوستانه در مخاصمه داخلی سوریه»، مجله حقوقی بین‌المللی، ۳۲، ۵۲ (۱۳۹۴): ۱۶۱.

53. Richard Boyd Barrett, Member of Irish Parliament.

ایالات متحده تا دندان مسلح شده است و در پنج سال گذشته حدود ۴۰۰ هزار نفر را در یمن به قتل رسانده است، در حالی که حدود ۱۰ هزار نفر از آنان کودک بودند، هیچ عملی انجام نمی‌دهید. آیا هیچ اقدامی در برابر کشورهایی که عربستان سعودی را مسلح کرده‌اند یا خود سعودی‌ها انجام داده‌اید؟ خیر... هیچ‌گونه اقدام یا تحریمی علیه آنان صورت نگرفته است و صرفاً ابراز نگرانی کرده‌اید. این قبیل حمایت‌ها نشان‌دهنده این است که استانداردهای اخلاقی اتحادیه اروپا دچار ورشکستگی شده است».^{۵۴}

۴-۲. اظهارات نماینده پارلمان ایرلند (کریس اندروز)^{۵۵} در خصوص بحران فلسطین

«... من تیم عفو بین‌الملل را بابت سال‌ها تحقیقی که در مورد وضعیت آپارتاید در سرزمین‌های اشغالی انجام داده‌اند تحسین می‌کنم و می‌دانم که تکمیل آن چهار سال طول کشیده و یک پژوهش کامل است. ایرلند یک سنت طولانی و غرورآفرین در حمایت و همبستگی با مردم فلسطین دارد. بسیاری از جنایات آپارتاید اسرائیل در مجلس ایرلند مطرح شده است اما در این گزارش، دخالت مستقیم اتحادیه اروپا در تجارت اسلحه به اسرائیل به‌ندرت مطرح شده است. اعضای اتحادیه اروپا در طول سال‌ها از وضعیت آپارتاید اسرائیل، سود خوبی برده‌اند. از ۲۰۱۲، کشورهای عضو اتحادیه اروپا سالانه نزدیک به ۷۰۰ میلیون یورو به اسرائیل تسلیحات فروخته‌اند. بین سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۸، آلمان و ایتالیا به‌تنهایی ۳۵ درصد از واردات تسلیحات اسرائیل را تأمین کردند. کشورهای اتحادیه اروپا از فروش تسلیحات مرگبار به کشورهایمانند اسرائیل که مکرراً از قوانین بین‌المللی سوءاستفاده کرده و معترضان مسالمت‌آمیز را سرکوب می‌کنند و به قتل می‌رسانند، سود زیادی به دست می‌آورند. اکنون ایرلند در شورای امنیت سازمان ملل متحد حضور دارد و در موقعیتی عالی برای ارائه پیشنهادی برجسته در گزارش عفو بین‌الملل، مانند تحریم تسلیحاتی قرار دارد».^{۵۶}

^{۵۴}. برای مشاهده متن یا تصویر کامل این سخنرانی نماینده پارلمان ایرلند، ن.ک: (نشانی اول مربوط به پارلمان ایرلند است). https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/2022-03-01/4/?highlight%5B0%5D=palestine#spk_40; <https://speakola.com/political/richard-boyd-barrett-israel-palestine-irish-parliament-2022>; <https://www.youtube.com/watch?v=Wc8JsAxVqpc>. Last visited February 02, 2023.

^{۵۵}. Chris Andrews, Member of Irish Parliament.

^{۵۶}. برای مشاهده متن کامل این سخنرانی نماینده پارلمان ایرلند، ن.ک: <https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/2022-03-02/38/>. (2 March 2022). Last visited February 02, 2023.

۵. سیاست‌های کنترل و صادرات تسلیحات

کنترل و اعمال محدودیت بر ابزار مورد استفاده در جنگ از گذشته تا کنون مورد تأکید حقوق‌دانان بین‌المللی بوده است^{۵۷} و بدون تردید یکی از مؤثرترین روش‌های کاهش اثرات مخرب درگیری‌های مسلحانه بین‌المللی و داخلی و همچنین تضمین اجرای حقوق بشردوستانه بین‌المللی است. اتحادیه اروپا نیز به‌عنوان سازمان منطقه‌ای در طول سالیان اخیر تلاش‌هایی در جهت نظارت بر صادرات سلاح به کشورهای غیرعضو داشته است که نشأت گرفته از موضع مشترک شورای اروپا در خصوص قوانین و مقررات عمومی حاکم بر کنترل و صادرات فناوری و تجهیزات نظامی است که بر طبق آن، قبل از اعطای مجوز صادرات به یک کشور اروپایی، می‌بایست سطح هماهنگی کشور واردکننده با حقوق بین‌المللی بشردوستانه در نظر گرفته شود.^{۵۸}

مصوبه موضع مشترک شورا در این زمینه چنین تصریح می‌کند که پس از ارزیابی نگرش کشور دریافت‌کننده تسلیحات نسبت به اصول مربوطه ایجاد شده توسط اسناد حقوق بشردوستانه بین‌المللی، کشورهای عضو می‌بایست: «اگر خطر واضحی وجود داشته باشد که فناوری نظامی یا تجهیزات صادراتی ممکن است در ارتکاب نقض جدی حقوق بشردوستانه بین‌المللی استفاده شود، مجوز صادرات را رد نمایند».^{۵۹} نظر به سیاق متن فوق، این برداشت را به ذهن متبادر می‌نماید که کشورهای عضو، علاوه بر عدم صدور مجوز صادرات تسلیحات در مرحله اول، اختیار لغو مجوزهای از پیش صادر شده را نیز خواهند داشت، چرا که وجود احتمال استفاده از تسلیحات صادراتی اتحادیه در زمینه‌های ضد حقوق بشردوستانه، شرط عدم تداوم فعالیت‌های تجاری کشورهای عضو در این زمینه عنوان شده است. از طرفی نیز چه بسا ممکن است کشوری سابقاً استانداردهای مطرح شده در زمینه‌های مختلف حقوق بشردوستانه بین‌المللی توسط اتحادیه، و دریافت تسلیحات و فناوری‌های نظامی را داشته باشد اما به دلیل بروز درگیری‌های نظامی جدید، از عمل به این استانداردها عدول نماید و دیگر صلاحیت دریافت تسلیحات اروپایی را نداشته باشد.

علاوه بر این، بازدیدهای مطالعاتی، کمک‌های فردی و رویدادهایی که به منظور تقویت سیستم‌های کنترل صادرات در چندین کشور همسایه اروپا و بر اساس تصمیم شورا^{۶۰} در ۲۰۱۸

۵۷. برای مثال و مطالعه بیشتر، ن.ک:

the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, (1968);
the Biological and Toxin Weapons Convention, (1972);
the First Three Additional Protocols to Geneva Convention, (1980);
the Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction, (1993).

58. Guidelines, 2009, para: 16(i).

59. Council Common Position: 2008/944/CFSP on the control of exports of military technology and equipment, (2008), article: 2.

۶۰. بر اساس این تصمیم شورا، اجازه برگزاری چهار بازدید مطالعاتی دو روزه توسط مقامات دولتی کشورهای مدنظر شورا (از جمله کشورهای مصر، الجزیره، مراکش، تونس، ارمنستان، آذربایجان، بلاروس، گرجستان، اوکراین، لبنان، اردن، ترکیه،

رخ داده است، مثالی از فعالیت‌های اتحادیه در این زمینه است. همچنین در ۲۰۱۹ اتحادیه، بیست و یکمین گزارش سالانه خود را بر اساس بند دوم ماده ۸ مصوبه موضع مشترک شورا به تصویب رساند که در آن در مورد مجوزهای صادرات تسلیحات که در ۲۰۱۸ توسط دولت‌های عضو اعطا یا رد شده بود، اطلاعات دقیق ارائه شد و در نتیجه به شفافیت استانداردهای تجارت تسلیحات توسط اعضای اتحادیه کمک کرد.^{۶۱} این بخش از اقدامات اتحادیه نیز مشخص‌کننده عزم جدی این سازمان در صادرات تسلیحات به کشورهای حامی حقوق بشردوستانه است، چرا که همان‌طور که بیان شد، پس از تصویب سازوکارهای مدنظر خود منفعل نمانده و دست همکاری به سوی کشورهای غیرعضو دراز کرده و به ارائه آموزش‌ها و مشاوره‌های مختلف به کشورهای ثالث در جهت ایجاد هماهنگی‌های بیشتر در زمینه‌های حقوق بشردوستانه بین‌المللی می‌پردازد. همچنین با بررسی عملکرد اعضا در اعطای مجوزهای صادرات تسلیحات به صورت سالانه، در راستای شفاف‌سازی و اصلاح عملکرد خود در این زمینه گام برداشته است.

علاوه بر موارد فوق، کارگروه کالاهای با کاربرد دوگانه، تحلیل خود را از پیشنهاد کمیسیون اروپا برای تهیه آیین‌نامه‌ای به منظور تنظیم مجدد مقررات مربوط به کالاهایی که در آن زمان استفاده دوگانه نظامی و صنعتی داشته‌اند، با هدف مدرن کردن رژیم کنترل صادرات اتحادیه اروپا و تقویت مقررات مربوط به حقوق بشردوستانه بین‌المللی در این زمینه، در ۲۰۱۶ ارائه داد و در نتیجه شورای اروپا در ۲۰۱۹ دستورالعملی در خصوص مذاکرات با پارلمان را در این زمینه به تصویب رساند و اولین مذاکرات سه‌گانه فی‌مابین این نهادها با پارلمان در اکتبر ۲۰۱۹ کلید خورد.^{۶۲} این دست از اقدامات نهادهای قانون‌ساز اتحادیه نیز بیانگر عمل کردن این سازمان به رسالت خود در خصوص ترویج حقوق بشردوستانه بین‌المللی است، چرا که دقت و توجه همه‌جانبه اتحادیه حتی در خصوص صادرات کالاهایی که کاربرد دوگانه صنعتی و نظامی دارند، به خارج از اتحادیه، و وجود ظن استفاده نظامی از این کالاهای ارگان‌های مختلف این سازمان را بر آن واداشته است تا ریزینی خاصی را در این زمینه اعمال نمایند و به بررسی جنبه‌های مختلف آن

آلبانی، مقدونیه، بوسنی و هرزگوین، صربستان و کوزوو) از مقامات کشورهای عضو اتحادیه در خصوص استانداردهای مدنظر اتحادیه در زمینه صادرات سلاح، به کشورهای عضو داده شد. برای مطالعه بیشتر، ن.ک:

Council Decision (CFSP): 2018/101 of 22 January 2018 on the Promotion of Effective Arms Export Controls, (OJ L 17/40, 23.1.2018).

61. Twenty-First Annual Report according to Article 8(2) of Council Common Position 2008/944/CFSP defining common rules governing the control of exports of military technology and equipment, (2019/C 437/01).

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019XG1230%2802%29&qid=1668431536733>. Last visited December 05, 2022.

62. Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council setting up a Union regime for the control of exports, transfer, brokering, technical assistance and transit of dual-use items, (COM/2016/06-6 - 2016/0295 (COD)).

پرداخته و نیاز به وضع مقررات جدید و مخصوص در این باره را ضروری بینند.

۵-۱. ارسال تسلیحات و پشتیبانی‌های نظامی به اوکراین

اتحادیه اروپا از روزهای آغازین جنگ اوکراین به حمایت همه‌جانبه از این کشور پرداخته و همان‌طور که اشاره شد، در این راستا سخت‌ترین تحریم‌ها را علیه روسیه اعمال نمودند، به گونه‌ای که در حال حاضر، ۹ بسته تحریمی جامع علیه روسیه به تصویب رسیده و دارایی‌های این دولت و همچنین اشخاص مرتبط با آن در تمام اروپا مسدود و توقیف شده است. در باب اعمال تحریم‌های مختلف اقتصادی و دیپلماتیک کشورها حتی در شرایط عادی نیز اختیار عمل نسبتاً وسیعی دارند اما مسئله حائز اهمیت در این خصوص، همراهی این تحریم‌ها علیه روسیه با اقداماتی نظیر ارسال علنی کمک‌های نظامی از قبیل تجهیزات و تسلیحات و حتی نیروهای داوطلب از مرز غربی اوکراین به این کشور و نقض اصل بی‌طرفی توسط اعضای اتحادیه است. درست است که اکثر کشورهای اروپایی نیز تا کنون اعلام بی‌طرفی در این بحران ننموده‌اند اما رفتار این‌چنینی توسط اعضای اتحادیه در بلندمدت می‌تواند باعث تحریک روسیه برای هدف‌قراردادن محموله‌های تجهیزات ارسالی شده و به یک‌باره مسبب کشیده‌شدن جنگ به حوزه اتحادیه و اعضای ناتو شود و در نتیجه به گسترش محدوده این بحران بیانجامد.

به‌عنوان مثالی در این زمینه می‌توان به آخرین جلسه پارلمان اروپا در خصوص بحران اوکراین اشاره نمود، آنجا که نمایندگان پارلمان در جلسه ۲ فوریه ۲۰۲۳ با ۴۴۴ رأی مثبت در مقابل ۲۶ رأی مخالف، علاوه بر اعلام مجدد حمایت خود از این کشور، با تصویب قطعنامه‌ای خواستار انجام هر چه سریع‌تر اقداماتی از قبیل بررسی جدی برای تحویل جنگنده‌ها و بالگردهای غربی، سامانه‌های موشکی مناسب و افزایش قابل توجه در تحویل مهمات به کی‌یف، تصویب دهمین بسته تحریمی و مصادره دارایی‌های روسیه برای بازسازی اوکراین و همچنین آغاز مذاکرات الحاق اوکراین به اتحادیه اروپا شدند.^{۶۳} اوکراین اکنون عضو اتحادیه اروپا و پیمان ناتو نیست. برخی از مسئولین روسی نیز علت ورود به این جنگ را همین سودای اوکراین برای پیوستن به پیمان ناتو اعلام نموده‌اند اما رویه اکثر اعضای اتحادیه، چه در خصوص ترغیب پذیرش درخواست عضویت اوکراین در ناتو و چه در خصوص ترغیب این کشور به عضویت در اتحادیه، شدیداً خطرناک به نظر می‌رسد، چرا که در صورت رخ دادن هر کدام از این سناریوها، هم‌پیمانان اوکراین موظف به ورود مستقیم به این درگیری بوده و قطع به یقین بروز خسارات جبران‌ناپذیر قابل پیش‌بینی خواهد بود.

63. European Parliament Resolution of 2 February 2023 on the Preparation of the EU-Ukraine Summit (2023/2509(RSP)), available at https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0029_EN.html. Last visited on February 07, 2023.

۵-۲. ارسال تسلیحات نظامی به ائتلاف سعودی - اماراتی

ائتلاف سعودی اماراتی در طول سال‌های اخیر از مهم‌ترین مشتری‌های تسلیحات اروپایی قلمداد شده و همان‌طور که مقامات مختلف اتحادیه نیز بارها به این مقوله اشاره نموده‌اند، شواهد عینی نشان‌دهنده این است که بخش اعظمی از تسلیحات خریداری‌شده از اعضای اتحادیه برای به‌کارگیری علیه مردم یمن استفاده می‌شود. با این حال به نظر می‌رسد که تا چندی پیش کشورهای اروپایی اهمیتی برای موارد استفاده این تسلیحات قائل نبوده و صرفاً متوجه منافع اقتصادی در این تجارت پرسود بودند. این مسئله باعث شده است تا سازمان‌های حقوق بشری مردم‌نهاد در اتحادیه، جنبش‌های مختلفی علیه صدور مجوز صادرات تسلیحات نظامی به مقصد کشورهای این ائتلاف، راه‌اندازی نموده و با روش‌های مختلف به مبارزه با این پدیده بپردازند. ازجمله این مثال‌ها می‌توان به فعالیت اعضای سازمان عفو بین‌الملل در خصوص جلوگیری از پهلوگرفتن یک کشتی سعودی در فرانسه و به منظور تحویل‌گرفتن محموله تجهیزات نظامی خریداری‌شده از این کشور اشاره نمود. بر اساس گزارش، صادرات تسلیحات اتحادیه اروپا، تنها در ۲۰۱۶ حدود ۶۰۷ مجوز صادرات با ارزشی بالغ بر ۱۵ میلیارد یورو، توسط کشورهای عضو به مقصد عربستان سعودی به ثبت رسیده است. کشورهای انگلستان، فرانسه، اسپانیا، ایتالیا، آلمان، بلژیک و بلغارستان، بیشترین سهم را در صادرات تسلیحات به عربستان داشته‌اند.^{۶۴} حال سؤالی که مطرح می‌شود این است که واکنش نهادهای رسمی اتحادیه به به‌کارگیری تسلیحات اروپایی علیه مردم یمن چه بوده است و چه ابزاری برای جلوگیری از این رویه در دست دارد؟

اتحادیه در خصوص صادرات تسلیحات به دولت‌های غیرعضو در ۸ دسامبر ۲۰۰۸ موضع مشترکی اتخاذ نموده که در ۱۶ سپتامبر ۲۰۱۹ به‌روزرسانی شده است و طی بخش دوم ماده ۲ این سند، دولت‌های عضو می‌بایست در صورت وجود ریسک واضح و روشن در خصوص به‌کارگیری تسلیحات صادرشده توسط دولت خریدار، در جهت نقض قواعد حقوق بشردوستانه بین‌المللی، هر گونه مجوز صادرات تسلیحات را رد نموده و همواره نیز به پایش و بررسی وضعیت رعایت حقوق بشر و حقوق بشردوستانه بین‌المللی در کشورهای متقاضی خرید تسلیحات اروپایی بپردازند.^{۶۵} با استناد به همین سند تا کنون نهادهای حقوق بشری غیردولتی اروپا گام‌های مؤثری در جلوگیری از صادرات تسلیحات اروپایی به کشورهای این ائتلاف برداشته‌اند.

64. <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2019/05/arms-shipment-to-saudi-arabia-flouts-multiple-eu-states-arms-trade-treaty-obligations/>. Last visited on February 07, 2023.

65. Council Common Position 2008/944/CFSP of 8 December 2008 defining common rules governing control of exports of military technology and equipment (OJ L 335 13.12.2008), Updated in 2019; Council Decision (CFSP) 2019/1560 of 16 September 2019 amending Common Position 2008/944/CFSP defining common rules governing control of exports of military technology and equipment (OJ L 239, 17.9.2019), available at <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:32019D1560>. Last visited December 05, 2022.

به‌عنوان مثال می‌توان به دو مورد از این تقابل‌ها در انگلستان و ایتالیا اشاره نمود. به گزارش مؤسسه تحقیقات صلح بین‌المللی استکهلم،^{۶۶} در ۲۰۱۶ کمپین مبارزه با تجارت اسلحه^{۶۷} با ثبت شکایت علیه دولت انگلستان، قانونی‌بودن روند دولت را برای ارزیابی خطر استفاده از تسلیحات و تجهیزات نظامی صادرشده به عربستان سعودی در جهت ارتکاب نقض جدی حقوق بشر در یمن زیر سؤال برد. در نتیجه پیگیری‌های قضایی این نهاد، سرانجام در ۲۰۱۹ دادگاه استیناف لندن به این نتیجه رسید که ارزیابی دولت از لحاظ منطقی و قانونی اشتباه بوده و دولت می‌بایست به الگوی تاریخی نقض قواعد حقوق بشر در یمن توسط ائتلاف سعودی دقت می‌نمود و همچنین گزارش‌های نهادهای حقوق بشری سازمان ملل در این خصوص نیز منبع معتبری برای تشخیص عدم صلاحیت دریافت تسلیحات اروپایی بوده است که نسبت به آن‌ها بی‌توجهی صورت گرفته است. علاوه بر آن، مؤسسه اروپایی حقوق اساسی و بشر،^{۶۸} با همکاری دو نهاد حقوق بشری ملی ایتالیا در ۲۰۱۸ شکایتی کیفری به دفتر دادستان عمومی ایتالیا در رم، علیه مرجع صدور مجوزهای صادرات تسلیحات این کشور ارائه نمود. مبنای این شکایت، پیداشدن بقایای بمب‌های ساخت یک شرکت ایتالیایی در محل حمله هوایی ائتلاف سعودی به یک روستای یمنی (در اکتبر ۲۰۱۶) اعلام شد که به کشته‌شدن شش فرد غیرنظامی انجامید. در نتیجه پیگیری‌های این نهادها، حقوق بشری ملی و منطقه‌ای، سرانجام در ۲۶ ژوئن ۲۰۱۹ پارلمان ایتالیا طرحی تصویب کرد که دولت را متعهد می‌کرد تا اقدامات لازم برای تعلیق صادرات بمب‌های مورد استفاده در هواپیماها و همچنین انواع موشک‌ها و اجزای آن‌ها به عربستان سعودی و امارات که علیه غیرنظامیان در یمن استفاده می‌شود، اتخاذ کند. این مصوبه همچنین شامل تعهد به بررسی ابتکارانی با هدف ایجاد تحریم تسلیحاتی در سطح اتحادیه اروپا علیه ائتلاف عربستان سعودی و امارات متحده عربی بوده است.^{۶۹}

در نهایت با تدقیق در رویه اتحادیه و دولت‌های عضو آن در خصوص صادرات تسلیحات نظامی به این ائتلاف، به نظر می‌رسد که خروجی عملکرد داخلی دولت‌های عضو، ولو با اعمال فشار نهادهای حقوق بشری غیردولتی، به مراتب بیشتر از خود اتحادیه به‌عنوان موجودیت واحد بوده است، چرا که علی‌رغم تلاش فراوان نویسندگان این مقاله، به‌جز بیانیه‌های سیاسی و موضع‌گیری مسئولین نهادهای مختلف اتحادیه که پیش‌تر به آن اشاره شد، مصوبه یا دستورالعمل

66. Stockholm International Peace Research Institute, Available at: <https://www.sipri.org/>. Last visited December 07, 2022.

67. Campaign Against Arms Trade (CAAT).

68. European Center for Constitutional and Human Rights (ECCHR).

69. <https://www.sipri.org/commentary/topical-background/2019/legal-challenges-eu-member-states-arms-exports-saudi-arabia-current-status-and-potential>. Last visited December 07, 2022.

اجرائی خاصی که به نهادهای اروپایی مرتبط باشد، یافت نشد و صرفاً مواردی نظیر مثال‌های فوق‌الذکر در سیستم‌های حقوق داخلی دولت‌های عضو به چشم می‌خورد.

۶. عملیات‌های مدیریت بحران

اتحادیه اروپا در طول سال‌های اخیر بر چندین مأموریت نظامی و غیرنظامی مدیریت بحران و همچنین مأموریت‌های ایجاد صلح و امنیت در چارچوب سیاست مشترک دفاع و امنیت اروپا نظارت داشته است. اتحادیه در این رابطه به برگزاری آموزش‌ها و عملیات‌های نظامی با دستورالعمل مخصوص و همچنین مأموریت‌های غیرنظامی در کشورهای مختلف جهان (در داخل و خارج اروپا) پرداخته است. تمامی این مأموریت‌ها و عملیات‌ها توسط آموزه‌های حقوق بین‌الملل بشردوستانه هدایت شده و ترویج انطباق با این دسته از حقوق را در دستور کار خود داشته است، به گونه‌ای که چه در مرحله برنامه‌ریزی و چه در مرحله اجرای این مأموریت‌ها، مقررات حقوق بشردوستانه در نظر گرفته شده است.

دستورالعمل اتحادیه در خصوص ترویج حقوق بشردوستانه، از طرفی در زمینه عملیات‌های مدیریت بحران از اهمیت پیشگیری و سرکوب نقض حقوق بشردوستانه بین‌المللی توسط طرف‌های ثالث می‌گوید و از نهادهای اتحادیه می‌خواهد تا در صورت لزوم، این الزامات در تهیه پیش‌نویس دستورالعمل عملیات‌های مدیریت بحران اتحادیه اروپا در نظر گرفته شود. از طرفی ممکن است این اقدامات شامل جمع‌آوری اطلاعاتی باشد که می‌تواند برای رسیدگی‌های دیوان کیفری بین‌المللی یا در سایر تحقیقات جنایات جنگی مورد استفاده قرار گیرد.^{۷۰} همچنین از طرف دیگر، تأکید خاصی بر اجرای تمرینات و برگزاری آموزش‌های تخصصی در زمینه‌های مرتبط با حقوق بشردوستانه دارد و این آموزش‌ها را در جهت ایجاد هماهنگی‌های بیشتر با حقوق بشردوستانه بین‌المللی در زمان درگیری‌های مسلحانه ضروری می‌داند. دستورالعمل اتحادیه، برگزاری آموزش‌های این‌چنینی را در زمان صلح و برای کل جمعیت کشورهای هدف، اعم از نظامی و غیرنظامی لازم دانسته است. البته در مورد مقامات مجری قانون و پرسنل نظامی توجه ویژه‌ای را تقاضا می‌کند که هدف فوق‌الذکر از طریق تأمین مالی به صورت غیرمستقیم یا برگزاری مستقیم این تمرینات و آموزش‌ها قابل اجرا خواهد بود.^{۷۱} در ادامه به برخی از آخرین عملیات‌های اتحادیه در زمینه ترویج این حقوق اشاره می‌شود.

70. Guidelines, 2009, para: 16(f).

71. Ibid., para: 16(h)

۶-۱. مأموریت اروپا در عراق

مأموریت غیرنظامی و مشورتی اتحادیه اروپا در عراق^{۷۲} به درخواست دولت عراق، به صورت غیرمستقیم از طریق تعامل با شرکای بین‌المللی خود و همچنین به‌طور مستقیم در دیدارهای خود با مقامات دولتی عراق به ترویج احترام به حقوق بشردوستانه بین‌المللی در این کشور می‌پردازد. این سازوکار اروپایی در طول مدت فعالیت خود، مشاوره‌های راهبردی را در خصوص اصلاحات کلی در بخش امنیت غیرنظامیان در این کشور به وزارت امور داخلی و همچنین دفتر مشاور امنیت ملی کشور عراق ارائه نموده است. مأموریت مذکور در راستای اجرای دستورالعمل اجرایی خود، تعلیمات تخصصی متنوعی را در خصوص ایجاد هماهنگی‌های بیشتر در عراق با حقوق غیرنظامیان عراق، علی‌الخصوص در زمینه ایجاد هماهنگی‌های بیشتر در عراق با حقوق بشردوستانه بین‌المللی، به مقامات این کشور ارائه داده است.

این مأموریت اروپایی در مورد تهیه پیش‌نویس ملی راهبرد پیشگیری و مقابله با افراط‌گرایی خشونت‌آمیز در عراق نیز که در فوریه ۲۰۱۹ توسط شورای امنیت ملی عراق تصویب شد و شامل قواعد بشردوستانه است، مشاوره‌هایی ارائه داده بود که در متن اصلی نیز به آن موارد اشاره شده است و همچنین از اجرای این سند حمایت می‌کند. علاوه بر آن در ۲۰۱۹ نیز این مأموریت، یک برنامه مدون در قالب راهبرد جامعه مدنی و به‌عنوان راهبرد اولویت‌دار در اصلاحات بخش امنیت غیرنظامیان در عراق آماده نموده و به مقامات این کشور ارائه کرد. همچنین مقامات این مأموریت، پیوسته در تماس نزدیک با کمیسیون عالی حقوق بشر عراق، به منظور نظارت بر توسعه حقوق بشر در این کشور بوده‌اند.^{۷۳}

۶-۲. مأموریت‌های اروپا در برخی کشورهای آفریقایی

در طول سالیان اخیر، اتحادیه اروپا در کشورهای آفریقایی نیز مأموریت‌هایی انجام داده است که در این قسمت به سه مورد از آن‌ها اشاره می‌شود. به‌عنوان نمونه، اتحادیه در مأموریت نظامی خود در کشور سومالی به برگزاری دوره‌های آموزشی برای سربازان ارتش ملی سومالی در خصوص عمل به مقررات حقوق بشردوستانه بین‌المللی در خلال درگیری‌های مسلحانه و با

72. European Union Advisory Mission In Iraq (EUAM Iraq).

73. Council Decision (CFSP) 2017/1869 of 16 October 2017 on the European Union Advisory Mission in support of Security Sector Reform in Iraq (EUAM Iraq);

برای مطالعه بیشتر، ن.ک:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017D1869>; Last visited December 05, 2022.

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/10/15/iraq-eu-advisory-mission-extended-and-budget-agreed/>; Last visited December 07, 2022.

https://www.eas.europa.eu/euam-iraq/introduction-euam-iraq_en?s=1500. Last visited December 05, 2022.

هدف توانمندسازی مسئولین ارتش این کشور در اجرای آموزش‌های خود در آینده پرداخته است.^{۷۴} به‌عنوان مثالی دیگر از مأموریت‌های اتحادیه در آفریقا می‌توان به مأموریت غیرنظامی اتحادیه در حفاظت از مرزهای لیبی اشاره داشت که طی آن آموزش‌های اعمال حقوق بشردوستانه بین‌المللی به مقامات سیستم قضایی، مقامات کنترل مرز و نیروهای نظامی و انتظامی این کشور در حدود تخلفات گزارش شده و مشکلات موجود، ارائه شد.^{۷۵} به‌عنوان آخرین مثال نیز می‌توان به مأموریت اتحادیه در کشور نیجریه اشاره کرد که در حین آن، توصیه‌ها و آموزش‌هایی در قالب دوره‌های آموزشی و در خصوص حقوق بشردوستانه بین‌المللی به مقامات بخش امنیتی نیجریه ارائه می‌شود. این مأموریت به‌طور هم‌زمان آموزش‌های خاصی را در این زمینه به سران نیروهای امنیتی و نظامی و همچنین نمایندگان وزارت دادگستری نیجریه ارائه داده است و آخرین بار در ۲۰۲۲ دستورالعمل اجرایی آن توسط تصمیم کمیته امنیتی و سیاسی اروپا تا سپتامبر ۲۰۲۳ تمدید شده است.^{۷۶}

مأموریت‌های یادشده از دو جهت حائز اهمیت است؛ اول آنکه با تمرین دادن نیروهای نظامی کشورهای غیرعضو، به‌صورت مستقیم، حقوق بشردوستانه بین‌المللی را به همان افرادی آموزش می‌دهد که در خلال مداخلات مسلحانه می‌بایست این حقوق را به موضع اجرا بگذارند و دوم آنکه به وسیله آموزش به مسئولین قضایی کشورهای غیرعضو و امکاناتی که برای پیگیری جرایم مربوط به نقض حقوق بشردوستانه در اختیار این دستگاه‌ها قرار داده می‌شود، تعقیب و مجازات مجرمان جنگی در سرزمین همان کشورها تسهیل می‌شود. از طرف دیگر در طول دهه‌های گذشته، اتحادیه علاوه بر موارد فوق، نوعی دیگر از مأموریت‌های مدیریت بحران را تحت عنوان مداخلات بشردوستانه و به منظور حل بحران‌های

74. Political and Security Committee Decision (CFSP) 2017/1160 of 26 June 2017 on the appointment of the EU Mission Force Commander of the European Union military mission to contribute to the training of Somali security forces (EUTM Somalia); <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017D1160&qid=1670446126699>. Last visited December 05, 2022.

75. Political and Security Committee Decision (CFSP) 2022/846 of 18 May 2022 extending the mandate of the Head of Mission of the European Union Integrated Border Management Assistance Mission in Libya (EUBAM Libya); <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022D0846&qid=1670446408702>. Last visited December 05, 2022.

76. Political and Security Committee Decision (CFSP) 2022/1649 of 20 September 2022 extending the mandate of the Head of Mission of the European Union CSDP mission in Niger (EUCAP Sahel Niger); <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022D1649&qid=1670447834148>. Last visited December 05, 2022.

همچنین برای مطالعه بیشتر می‌توان به متن موافقت‌نامه رسمی کشور نیجریه با اتحادیه اروپا در خصوص مأموریت اتحادیه در این کشور و به درخواست نخست‌وزیر وقت آن در ۲۰۱۳ مراجعه کرد. ن.ک:

Agreement between the European Union and the Republic of Niger on the status of the European Union mission in Niger CSDP (EUCAP Sahel Niger), (OJ L 242, 11.9.2013: 2-7). Last visited December 05, 2022. http://data.europa.eu/eli/agree_internation/2013/450/oj. Last visited December 05, 2022.

منطقه‌ای به انجام رسانده است که در نگاه کلی، نتیجه و خروجی نهایی این مداخلات نظامی چیزی به جز شکست فاجعه‌آمیز و واردآوردن صدمات بیشتر به غیرنظامیان نبوده است. به‌عنوان اولین مثال در این زمینه می‌توان به مداخله نظامی نیروهای اعضای اتحادیه و تحت فرماندهی ناتو به بحران کوزوو با عنوان مداخله بشردوستانه اشاره کرد که طی آن به وسیله بمباران‌های صورت‌گرفته توسط ناتو، تعداد زیادی از افراد غیرنظامی کشته شدند و عملاً مشکلات بشردوستانه بیشتری به وجود آورد. برخی از حقوق‌دانان برجسته بین‌المللی بر این باورند که در این مداخله و سایر مداخلات بشردوستانه این‌چنینی، ممکن است سازمان‌های منطقه‌ای به شیوه‌گزینشی دست به توسل به زور بزنند. منافع دولت‌های عضو و قدرت‌های نظامی برتر، عوامل تعیین‌کننده در خصوص هر نوع تصمیمی برای توسل به نیروی نظامی بوده و در نتیجه احتمال دارد که انسان‌دوستی، پوششی برای اعمال سیاست خارجی این سازمان‌ها شود.^{۷۷} به‌عنوان دومین مثال در این زمینه نیز می‌توان به مداخله نظامی نیروهای ناتو در لیبی اشاره کرد که با اعلام منطقه پرواز ممنوع و همچنین بمباران هوایی توسط ناتو به قصد حفاظت از غیرنظامیان انجام شد ولی کشته‌های بسیاری از غیرنظامیان بر جای گذاشت. از طرف دیگر، برخی از کشورهای که در این مداخله شرکت داشتند با تأمین سلاح برای طرفداران حکومت وقت لیبی، تحریم‌های تسلیحاتی تحمیل‌شده طبق قطعنامه ۱۹۷۰ سازمان ملل را نقض نموده و به شدت‌گرفتن درگیری‌های نظامی دامن‌زده و در نهایت نیز هیچ‌کدام از کشورهای مداخله‌کننده و سازمان ناتو برای جنایات و کشتار ارتكابی تحت پیگرد قرار نگرفتند.^{۷۸}

۷. همکاری با محکمه‌های بین‌المللی کیفری

اتحادیه اروپا و کشورهای عضو آن در طول سال‌های اخیر، قویاً از عملکرد مؤثر دیوان بین‌المللی کیفری (از این پس، دیوان) و سایر دادگاه‌های کیفری بین‌المللی نظیر دادگاه ویژه سیرالئون، شعبه‌های اختصاصی کامبوج و دادگاه ویژه لبنان حمایت کرده‌اند. می‌توان تعهد اتحادیه اروپا به پشتیبانی از دیوان را از تصمیمی که شورای اروپا در ۲۰۱۱ اتخاذ نموده و همچنین عملیاتی کردن برنامه اقدامی که برای پیگیری این تصمیم انجام شده است^{۷۹} نیز برداشت کرد، آنجا که شورای اتحادیه به منظور تبیین اهمیت کاربردی دیوان، هدف این تصمیم را پیشبرد حمایت جهانی از

۷۷. جمشید ممتاز، «مداخله بشردوستانه ناتو در کوزوو و اصل عدم توسل به زور»، ترجمه: مرتضی امین مختاری، مجله سیاست خارجی، ۵۶ (۱۳۷۹): ۱۰۳۹.

۷۸. Christopher Zambakari, "The misguided and mismanaged intervention in Libya: Consequences for peace," *African Security Review* 25, 1 (2016): 46 and 56.

۷۹. Council Decision 2011/168/CFSP of 21 March 2011 on the International Criminal Court and repealing Common Position 2003/444/CFSP, (OJ L 76, 22.3.2011), para: 16; <http://data.europa.eu/eli/dec/2011/168/oj>. Last visited January 03, 2023.

اساسنامه رم،^{۸۰} با ترویج گسترده‌ترین مشارکت ممکن در عرصه بین‌المللی برای حفظ یکپارچگی اساسنامه رم و حمایت از استقلال دیوان اعلام کرده و چنین شرح می‌دهد:

«دیوان به منظور جلوگیری و مهار ارتکاب جنایات جدی که در صلاحیت‌اش قرار دارد، وسیله‌ای اساسی برای ترویج احترام به حقوق بشردوستانه بین‌المللی و حقوق بشر است و در نتیجه به ترویج آزادی، امنیت، عدالت و حاکمیت قانون و همچنین در راستای کمک به حفظ صلح، جلوگیری از درگیری‌ها و تقویت امنیت بین‌المللی، مطابق با اهداف و اصول منشور ملل متحد عمل می‌کند».^{۸۱}

طبق این تصمیم شورا، کشورهای عضو باید تجربیات خود را در مورد مسائل مربوط به اجرای اساسنامه رم با همه کشورهای ذی‌نفع به اشتراک بگذارند و در صورت اقتضا، سایر اشکال حمایت از این هدف را به آنان ارائه دهند. همچنین در صورت درخواست کشورهای غیرعضو، به‌کارگیری کمک‌های فنی و مشارکت‌های لازم در جهت قانونگذاری مورد نیاز برای اجرای اساسنامه رم توسط کشورهای ثالث مورد انتظار شورا است. اتحادیه نیز می‌تواند در صورت درخواست، در این کمک‌ها مشارکت نموده و کشورهایی که قصد عضویت در اساسنامه رم یا همکاری با دیوان را دارند، تشویق خواهند شد تا به منظور دریافت کمک‌های این‌چنینی، اتحادیه را از مشکلات پیش‌آمده در این مسیر مطلع کنند.^{۸۲}

از طرفی علاوه بر دستورالعمل یادشده، یکی از اسنادی که می‌توان به‌عنوان مبنای این حمایت‌ها معرفی کرد، دستورالعمل اتحادیه است، آنجا که در خصوص لزوم مجازات جنایتکاران جنگی چنین می‌گوید: «... علی‌رغم اینکه در موقعیت‌های پس از جنگ، گاهی برقراری تعادل در زمینه تلاش برای حفظ صلح و مبارزه با مصونیت از مجازات جنایتکاران جنگی دشوار خواهد بود، اتحادیه اروپا باید اطمینان حاصل کند که هیچ مصونیتی برای جنایات جنگی وجود نداشته باشد. از طرف دیگر برای داشتن اثر بازدارنده در طول درگیری مسلحانه، تعقیب جنایات جنگی می‌بایست همواره مشهود و در صورت امکان در کشوری که جرایم اتفاق افتاده است، صورت گیرد. بنابراین اتحادیه می‌بایست کشورهای ثالث را در جهت وضع قوانین ملی برای مقابله با نقض حقوق بشردوستانه بین‌المللی و مجازات این‌گونه جرایم تشویق نماید».^{۸۳} درپیش‌گرفتن چنین سیاستی اتحادیه را قادر می‌سازد تا با تشویق کشورهای غیرعضو برای وضع قوانین داخلی، نه‌تنها پس از وقوع مناصمات مسلحانه به تعقیب و مجازات جنایتکاران جنگی کمک کند، بلکه

80. The Rome Statute of the International Criminal Court (the Rome Statute), entered into force on 1 July 2002.

81. Ibid, article: 1(1).

82. Ibid, article: 2(3).

83. Guidelines, 2009, para: 16(g).

با پشتیبانی از عملکرد محاکم کیفری بین‌المللی، در خلال درگیری‌های مسلحانه نیز از وقوع جنایات جنگی توسط طرفین درگیری تا حد زیادی جلوگیری نماید، چرا که با وجود قوانین سختگیرانه در کشورهای غیرعضو، اجتناب از ارتکاب چنین جنایاتی برای طرف‌های درگیر، توجیهی منطقی و عقلایی خواهد داشت.

از طرف دیگر با توجه به اهمیت کاربردی اسناد یادشده، مقامات اتحادیه همواره در خصوص موضوعات مرتبط با حمایت از عملکرد دیوان، پیشنهادهای سازنده و ابتکاری مطرح نموده‌اند. به‌عنوان مثال می‌توان به اظهارات معاون هیئت نمایندگی اتحادیه اروپا در سازمان ملل متحد،^{۸۴} در مورد ارتباط دیوان و شورای امنیت^{۸۵} اشاره نمود که با نقل قولی از بنجامین فرنس،^{۸۶} در خصوص روش‌های بهبود عملکرد دیوان، موضع اتحادیه را این‌چنین تبیین می‌نماید:

«دیوان در ۲۰ سال گذشته، گام‌های مهمی در راستای عمل به اهداف خود برداشته است اما به‌دست‌آمدن نتایج بیشتر در شعبات دیوان، عدالت بیشتری را برای قربانیان برقرار می‌کند. از طرفی در حالی که دیوان مأموریت افزایش اثربخشی خود را بر عهده دارد، پیشرفت در بسیاری از موارد نیز به رفتار کشورها و شورای امنیت بستگی دارد؛ لذا در این زمینه توجه به سه نکته الزامی است، اول، شورای امنیت باید از حق ارجاع^{۸۷} خود در صورت لزوم استفاده کند. دوم، استفاده از حق وتو^{۸۸} در صورت وقوع جنایات وحشیانه و هولناک، از جمله برای ارجاع به دیوان کیفری بین‌المللی، همچنان نگرانی جدی برای اتحادیه است. و سوم، کشورها باید برای جلوگیری از مصونیت از مجازات با دیوان همکاری کنند».^{۸۹}

نگرانی‌های مطرح‌شده توسط نماینده اتحادیه در خصوص موارد یادشده، به نظر منطقی و

84. Silvio Gonzato.

۸۵. اظهارات مطرح‌شده در نشست شورای امنیت سازمان ملل متحد به مناسبت بیستمین سالگرد لازم‌الاجرا شدن اساسنامه رم (نیویورک).

۸۶. بنجامین فرنس (Benjamin Berell Ferencz) وکیل بین‌المللی امریکایی، دادستان ارشد محاکمات جنایات جنگی آلمان نازی در جنگ جهانی دوم در نورنبرگ آلمان و از مدافعان اصلی ایجاد دیوان کیفری بین‌المللی، که نقل قول ذیل در خصوص دیوان به او منتسب است:

«هیچ صلحی بدون عدالت، هیچ عدالتی بدون قانون و هیچ قانون معناداری بدون دادگاهی که در هر شرایطی تصمیم بگیرد که چه چیزی عادلانه و قانونی است، وجود نخواهد داشت».

87. Right of referral.

88. the (Veto) right.

89. EU Statement – Statement on behalf of the European Union by Ambassador Silvio Gonzato, Deputy Head of the European Union Delegation to the United Nations at the UN Security Council Arria meeting on the 20th anniversary of entry into force of the Rome Statute: reflections on the relationship between the ICC and the Security Council, (24 June 2022), New York; https://www.eeas.europa.eu/delegations/un-new-york/eu-statement-%E2%80%93-un-security-council-arria-formula-meeting-20th-anniversary_en. Last visited January 03, 2023.

عقلایی است، چرا که اولاً ارجاعات شورای امنیت به دیوان، نظیر شرایط حاکم در دارفور^{۹۰} (سودان) و لیبی و همچنین پیگیری فعال چنین ارجاعاتی می‌تواند به ارتقای مسئولیت‌پذیری در کشورهای که ممکن است جنایات فاحشی در آن‌ها انجام شده باشد، کمک کند. این ارجاعات به دیوان امکان می‌دهد که بدون هیچ‌گونه شرط دیگری و صرف‌نظر از اینکه کشور مورد بحث شامل دولت‌های عضو اساسنامه باشد یا خیر، صلاحیت خود در رسیدگی به هر چهار جنایت مشخص شده تحت اساسنامه رم را اعمال کند. ثانیاً استفاده از حق وتو توسط اعضای دائم شورای امنیت و در خصوص ارجاع جنایات مطرح شده در اساسنامه به دیوان نه تنها مانع از انجام وظایف مهم شورای امنیت که منشور سازمان ملل به آن واگذار کرده است، خواهد شد، بلکه به نظر در تضاد مستقیم با وظایف ذاتی این نهاد بین‌المللی در راستای حفظ صلح و امنیت جهانی قلمداد می‌شود. به علاوه دیوان به همکاری کشورها در تمامی مراحل، از تحقیق در مورد جنایات ادعایی گرفته تا اجرای حکم بازداشت، وابسته است. هنگامی که صلاحیت دیوان توسط شورای امنیت ایجاد می‌شود، می‌بایست همه کشورهای عضو سازمان ملل متحد، صرف‌نظر از اینکه عضو اساسنامه رم هستند یا خیر، موظف به همکاری با دیوان باشند، و این برای اجرای حکم دستگیری کلیدی است. در این صورت است که شورای امنیت نمی‌تواند در صورت عدم همکاری کشورهایی که جنایات در سرزمین آن‌ها صورت گرفته است، در مورد ارجاع مسائل به دیوان بی تفاوت بماند.

علاوه بر این موارد، با توجه به عدم عضویت اتحادیه در دیوان، اساسنامه دیوان که صرفاً عضویت دولت‌ها را پیش‌بینی نموده و در خصوص عضویت سازمان‌ها سکوت نموده و همچنین عدم واگذاری تعهدات و صلاحیت‌هایی که دولت‌های عضو اتحادیه بر اساس اساسنامه رم بر عهده گرفته‌اند به اتحادیه،^{۹۱} می‌توان چنین برداشت نمود که خود اتحادیه به‌عنوان سازمان منطقه‌ای، تعهدی در برابر عملکرد دیوان نداشته، اما نظر به اینکه تمامی دولت‌های عضو اتحادیه، هم‌زمان عضو اساسنامه دیوان نیز هستند، مقررات و اسناد حقوقی که اتحادیه در راستای همکاری و هماهنگی اعضا با دیوان به تصویب رسانده است در نتیجه همان عضویت اعضای آن در دیوان بین‌المللی کیفری است؛ کما اینکه تعقیب و مجازات در خصوص جرایمی که در اساسنامه دیوان به آن‌ها اشاره شده، در هماهنگی کامل با اهداف اساسی اتحادیه نیز هست و این همکاری صرفاً ظاهری یک‌طرفه نخواهد داشت. از طرفی دیگر، می‌توان توجه و تعهد اتحادیه اروپا به همکاری با دیوان را در اتخاذ دو تصمیم مهم توسط شورا در خصوص رسیدگی و محاکمه جرائم ژنوساید، جنایت علیه

90. Darfur (Sudan).

91. سیدقاسم زمانی و اسماعیل یعقوبی، «اتحادیه اروپایی و دیوان بین‌المللی کیفری: همکاری و حمایت نهادین»، پژوهش‌های حقوقی جزا و جرم‌شناسی، ۷، ۱۳(۱۳۹۸): ۹-۱۰ و ۲۹.

بشریت و جرایم جنگی و همچنین صدور قرار جلب اروپایی^{۹۲} و تشریفات مربوط با استرداد مجرمین خلاصه نمود، آنجا که اتحادیه در راستای ایجاد هماهنگی و تطابق هر چه بیشتر اعضا با دیوان، تعهداتی مازاد بر اساسنامه برای دولت‌ها در نظر گرفته و علاوه بر آن از دولت‌های عضو می‌خواهد تا در تعاملاتی که با سایر دول دارند، آن‌ها را به پیوستن به دیوان ترغیب نمایند که از آن تحت عنوان «شرط الحاق به دیوان» یاد می‌شود. طبیعتاً به‌کارگیری این شرط به توسعه صلاحیت جهانی دیوان در کشورهایی که تا کنون عضو اساسنامه نشده‌اند کمک نموده و در نتیجه در توسعه اهداف مرتبط با حقوق بشردوستانه مؤثر خواهد بود.

نتیجه

در نهایت، با توجه به مطالب بیان‌شده در این نوشتار، چنین برداشت می‌شود که تحدید آثار مخاصمات مسلحانه که مهم‌ترین هدف حقوق بشردوستانه بین‌المللی است، صرفاً با وضع قوانین در سطوح بین‌المللی قابل دسترس نخواهد بود و برای رسیدن به نتیجه مطلوب در این زمینه نیاز به همکاری کشورهای عضو جامعه جهانی نیز احساس می‌شود تا با قاعده‌سازی در نظام‌های حقوق داخلی خود، از طرفی دست به ترویج و توسعه حقوق بشردوستانه بین‌المللی زده و از طرف دیگر نیز اجرا و اعمال هر چه بهتر این دسته از حقوق را چه در سرزمین خود و چه در سایر کشورها تضمین نمایند. اتحادیه اروپا نیز به‌عنوان سازمان منطقه‌ای که از اختیارات و قدرت اجرایی منحصر به فردی در قبال اعضا برخوردار است، در طول مدت حیات خود با کنفرانس‌ها، نهادها و سازمان‌های بین‌المللی گوناگون در این زمینه ارتباط فعالی داشته و قواعد خاصی را در خصوص ترویج این شاخه از حقوق بین‌الملل به تصویب و اجرا رسانده است.

بر طبق مفاد معاهده تأسیس اتحادیه اروپا، یکی از مهم‌ترین وظایف این سازمان، تعهد به ترویج و توسعه حقوق بشردوستانه است و بنابر بررسی‌های اتحادیه در سال‌های اخیر، فعالیت‌های خود را که مرتبط با این شاخه از حقوق بین‌الملل هستند، منطبق بر آموزه‌های سند راهنمای توسعه و ترویج حقوق بشردوستانه اروپا قرار داده است. این سند نیز برای مقابله با بحران‌ها و موارد نقض حقوق بشردوستانه در مراحل پیشگیری، کنترل و تثبیت شرایط پس از درگیری، راهکارهای مختلفی پیشنهاد داده است و اگر این راهکارها بدون در نظر گرفتن منافع سیاسی اتحادیه و هم‌پیمانانش و همچنین در بی‌طرفی کامل نسبت به مخاصمات مسلحانه اجرا شود، می‌تواند در نیل به اهداف اصلی این شاخه از حقوق، تأثیر بسزایی داشته باشد.

۹۲. رضوی فرد و فرجی، همان، ۲۲۰-۲۲۱؛ علی خالقی، «قرار جلب اروپایی و تأثیر آن بر حقوق استرداد مجرمین در اتحادیه اروپا»، پژوهش‌های حقوقی، ۴، ۷ (۱۳۸۴): ۲۱؛ بهزاد رضوی فرد و محمد فرجی، «جایگزینی ساز و کار کلاسیک استرداد با قرار جلب اروپایی در حقوق کیفری اتحادیه اروپا»، ۲۸، ۷ (۱۳۹۸): ۹۶.

با توجه به مباحثی که بیان شد، اتحادیه اروپا در راستای عمل به دستورالعمل ترویج و توسعه حقوق بشردوستانه بین‌المللی ۲۰۰۹ خود، اقدامات خود را در دو محور اساسی سامان‌دهی نموده است که محور اول در ارتباط با تدوین قواعد جدید و توسعه قواعد و رویه‌های سابق در داخل اتحادیه (قانون‌سازی در این خصوص)، و محور دوم مربوط به ترویج این قواعد در سطح دول عضو و غیرعضو برای اجرا (عملیاتی‌سازی قواعد موجود) است؛ لذا پس از تدقیق در عملکرد اتحادیه در محورهای فوق‌الذکر، نتایج زیر حاصل می‌شود:

۱. بیانیه‌های سیاسی سران اتحادیه، مقامات دول مختلف را متوجه شدت بحران‌های موجود نموده و فضا را برای جهت‌گیری‌های آتی کشورها و اتخاذ تصمیم‌های انفرادی و جمعی در این خصوص آماده می‌نماید. گاه نیز این تصمیم‌گیری‌ها به صدور مصوبه‌های تقنینی یا تحریمی در خصوص دولت‌های خاطی می‌انجامد و در نتیجه هر دو محور را دربرمی‌گیرد. اما این بیانیه‌ها در اغلب مواقع به وضع قوانین جدید می‌انجامد تا شکل‌گیری پاسخی مناسب برای بحران‌های منطقه‌ای یا فرامنطقه.
۲. مذاکرات و اقدامات سیاسی مقامات اتحادیه، به مهیاساختن شرایط برای حل‌وفصل اختلافات توسط طرفین درگیری یا ارائه راهکار برای پایان‌دادن به آن ختم می‌شود. اقدامات این‌چنینی که دستورالعمل به آن‌ها اشاره می‌نماید، بر مبنای اولویت اتحادیه در ایجاد صلح در جهان و بر طبق منویات اسناد مؤسس این سازمان پیش‌بینی شده‌اند. از طرفی پس از برقراری صلح، فضا برای فعالیت دیوان‌های کیفری منطقه‌ای یا بین‌المللی فراهم می‌شود که خود در راستای عملیاتی‌سازی محور دوم است.
۳. کمک‌های بشردوستانه، به بهبود شرایط زندگی مردم جنگ‌زده پس از اتمام درگیری و بازسازی آسیب‌های زیرساختی کشورهای درگیر در مخاصمه کمک می‌نماید. این اقدامات، بیشتر در راستای عمل به وظایف بشردوستانه اتحادیه و داوطلبانه صورت پذیرفته و عموماً نیز نیازی به تصویب قوانین جدید ندارد. اما بدون شک، گنجاندن این مقوله در دستورالعمل اتحادیه از آن جهت است که این کمک‌ها تأثیر بسزایی در پذیرا بودن دولت‌های دریافت‌کننده آن‌ها نسبت به قواعد حقوق بشردوستانه و تدوین قواعد جدید و به‌روز در کشورهای درگیر خواهد داشت. در هر صورت به نظر می‌رسد این اقدامات، حداقل در کوتاه‌مدت، تأثیر چندانی بر محدودکردن تأثیرات مخاصمات مسلحانه نداشته و گاه نیز جنبه نمایشی دارند.
۴. اقدامات محدودکننده و تحریم‌ها، وظیفه اعمال فشارهای سیاسی و اقتصادی بر دولت‌های متجاوز را بر دوش اعضای اتحادیه گذاشته و بدون شک یکی از مؤثرترین ابزارهای که اتحادیه در این زمینه در اختیار دارد همین مبحث است. چرا که سازکار اعمال یا رفع تحریم‌ها نیازمند تصویب قوانین جدید در اتحادیه است و همین امر نیز باعث شده است تا

اتحادیه در برابر دولت‌های خاطی، قدرت نفوذ نسبتاً بالایی داشته باشد. از طرفی استفاده از تجارب گذشته به قاعده‌سازی در خصوص بروز بحران‌های جدید خواهد انجامید. اما رویه اتحادیه نشان می‌دهد که در طول دهه‌های گذشته، این ابزار بیشتر در اختیار مقاصد سیاسی اعضا بوده است؛ لذا تأثیرگذاری این مورد در محور اول بیشتر به چشم می‌آید.

۵. سیاست‌های کنترل صادرات تسلیحات، تأثیر زیادی در کاهش ارسال تسلیحات به طرف‌های درگیر و علی‌الخصوص طرف متجاوز دارد. این امر از طرفی به دشوارشدن ادامه درگیری برای طرف متجاوز می‌انجامد و از طرف دیگر، نظیر مورد قبل، نیازمند تصویب قوانین در سطح اتحادیه است که این امر نیز منجر به تقویت عملکرد اتحادیه در محور اول خواهد شد.

۶. مأموریت‌های ترویج حقوق بشر، به آموزش نیروهای نظامی و قضایی کشورهای غیرعضو پرداخته و اجرای این دسته از حقوق را در خلال درگیری‌های مسلحانه و بعد از آن‌ها تسهیل می‌کند. این قبیل اقدامات به توسعه میدانی حقوق بشردوستانه و تصویب قواعد به‌روز در دولت‌های کمتر توسعه‌یافته کمک می‌نماید.

۷. همکاری با محاکم کیفری، به تعقیب و مجازات جنایتکاران جنگی ختم شده و دورنمای ارتکاب چنین جرایمی را برای مسئولین و مقامات کشورهای مختلف، نامناسب ترسیم خواهد نمود؛ لذا می‌توان گفت این مورد نیز در راستای محور دوم است، اما برخورد سلیقه‌ای در خصوص این مجرمین و تفاوت عملکرد اتحادیه در مورد بحران‌های مختلف، نشانگر عدم تأثیرگذاری مناسب و یکسان اتحادیه در بحران‌های گوناگون است.

سرانجام این نتیجه حاصل می‌شود که رویه اتحادیه اروپا در سال‌های اخیر در اتخاذ سیاست‌های کاربردی و تصمیمات اجرایی نظیر تصویب قوانین جدید، دستورالعمل‌ها و راهنمای ترویج حقوق بشردوستانه، در توسعه اسناد و متون حقوقی در این زمینه و در سطح جامعه جهانی بسیار مؤثر بوده است و کمک شایانی به چارچوب‌سازی برای اعمال این مقررات و تدوین قوانین در این شاخه از حقوق نموده است (محور اول)؛ اما در مرحله عملیاتی، اجرا و اعمال منصفانه و بدون قید و شرط این قواعد (محور دوم)، موفقیت چندانی نداشته و علی‌رغم وجود اسناد حقوقی، راهنماها و دستورالعمل‌های مخصوص و همچنین چارچوب‌های ابتکاری در این زمینه، منافع سیاسی و اقتصادی اعضا و هم‌پیمانان آن‌ها در اکثر مواقع، بر رسالت این سازمان منطقه‌ای در ترویج و توسعه حقوق بشردوستانه پیشی گرفته است و در عمل به این شاخه از حقوق بین‌الملل در بحران‌های گوناگون، نظیر بحران‌های سوریه، لیبی، یمن و فلسطین اشغالی، موفقیت چندانی نداشته و حتی می‌توان گفت شکست نیز خورده است.

منابع:

الف. فارسی

- کتاب

۱. ژان ماری، هنکرتز، لوئیس دوسوالدبک، حقوق بین‌الملل بشردوستانه عرفی. جلد اول: قواعد، ترجمه: دفتر امور بین‌الملل قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران و کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، تهران: انتشارات مجد، ۱۳۸۷.
۲. سیاه رستمی، هاجر و همکاران، حقوق بین‌الملل بشردوستانه ناظر بر حمایت از افراد در درگیری‌های مسلحانه (مجموعه اسناد ژنو). تهران: مؤسسه آموزش عالی علمی کاربردی هلال احمر، ۱۳۹۰.
۳. صابری، هنگامه، ضمانت اجرا در حقوق بشردوستانه. تهران: مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه، ۱۳۷۸.
۴. ضیایی بیگدلی، محمدرضا، حقوق جنگ (حقوق بین‌الملل مخصصات مسلحانه). تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۳۸۰.
۵. ممتاز، جمشید و امیرحسین رنجبریان، حقوق بین‌الملل بشردوستانه. تهران: نشر میزان، ۱۳۸۷.

- مقاله

۱. اخوان خرازیان، مهناز، «اعمال حقوق بین‌الملل بشردوستانه در مخاصمه اخیر نوار غزه»، مجله حقوقی بین‌المللی، ۴۰ (۱۳۸۸).
۲. باقرپور اردکانی، عباس، «تعهد عام دولت‌ها به رعایت و کسب اطمینان از رعایت حقوق بین‌الملل بشردوستانه توسط متخاصمین»، سالنامه ایرانی حقوق بین‌الملل و تطبیقی، انتشارات گنج دانش، ۲ (۱۳۸۵).
۳. بزرگمهری، مجید و عباس عباس‌پور باغبری، «بررسی روابط اتحادیه اروپا و ناتو، چالش‌ها و فرصت‌های موجود»، سیاست - مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۴۴، ۳ (۱۳۹۳).
۴. توکلی طبسی، علی و فرنگیس منصوری، «تعهد و التزام متخاصمین به قواعد حقوق بشردوستانه در مخاصمه داخلی سوریه»، مجله حقوقی بین‌المللی، ۵۲، ۳۲ (۱۳۹۴).

۵. خالقی، علی، «قرار جلب اروپایی و تأثیر آن بر حقوق استرداد مجرمین در اتحادیه اروپا»، پژوهش‌های حقوقی، ۴، ۷ (۱۳۸۴).
۶. رضوی‌فرد، بهزاد و محمد فرجی، «اصل شناسایی متقابل آرا و تصمیمات قضایی در حقوق کیفری اتحادیه اروپا با نگاهی به اجرای آرای کیفری و قرار جلب اروپایی»، پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۷، ۱۳ (۱۳۹۸).
۷. _____، «جایگزینی ساز و کار کلاسیک استرداد با قرار جلب اروپایی در حقوق کیفری اتحادیه اروپا»، ۷، ۲۸ (۱۳۹۸).
۸. زمانی، سیدقاسم و اسماعیل یعقوبی، «اتحادیه اروپایی و دیوان بین‌المللی کیفری: همکاری و حمایت نهادین»، پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۷، ۱۳ (۱۳۹۸).
۹. ممتاز، جمشید، «مداخله بشردوستانه ناتو در کوزوو و اصل عدم توسل به زور»، ترجمه: مرتضی امین مختاری، مجله سیاست خارجی، ۵۶ (۱۳۷۹).

ب. انگلیسی

- Book

1. Boddens Hosang, J. F. R. *Rules of engagement: Rules on the use of force as linchpin for the international law of military operations*. The Netherlands: Universiteit van Amsterdam, 2017.

- Articles

1. Burger, James A. "International humanitarian law and the Kosovo crisis: Lessons learned or to be learned." *International Review of the Red Cross* 82, no. 837 (2000).
2. Olson, Peter M. "A NATO perspective on applicability and application of IHL to multinational forces." *International Review of the Red Cross* 95, no. 891/892 (2013).
3. Zambakari, Christopher. "The misguided and mismanaged intervention in Libya: Consequences for peace," *African Security Review* 25, no. 1 (2016).

- Instruments

1. Additional Protocol(s) to the Geneva Conventions (1997).
2. Agreement between the European Union and the Republic of Niger on the status of the European Union mission in Niger CSDP (EUCAP Sahel Niger).
3. Archick, Kristin and Paul Gallis, "NATO and the European Union," *Congressional Research Service*, January 29, 2008, Report No: RL32342.

4. Council Common Position: 2008/944/CFSP on the control of exports of military technology and equipment, (2008).
5. Council conclusions on humanitarian assistance and international humanitarian law, (25 November 2019), No: 14077/19.
6. Council Decision (CFSP) 2019/1560 of 16 September 2019 amending Common Position 2008/944/CFSP defining common rules governing control of exports of military technology and equipment.
7. Council Decision (CFSP) of 22 January 2001, setting up the Military Committee of the European Union
8. Council Decision (CFSP) 2017/1869 of 16 October 2017 on the European Union Advisory Mission in support of Security Sector Reform in Iraq (EUAM Iraq).
9. Council Decision (CFSP) 2018/1544 and Council Regulation (EU) 2018/1542, OJ L 259, 16.10.2018.
10. Council Decision (CFSP) 2018/655 and Council Regulation (EU) 2018/647, OJ L 108, 27.4.2018.
11. Council Decision (CFSP) 2019/1722, OJ L 262, 15.10.2019.
12. Council Decision (CFSP) 2019/678 of 29 April 2019, OJ L 114, 30.4.2019.
13. Council Decision (CFSP) 2019/86 and Council Implementing Regulation (EU) 2019/84, OJ L 18 I, 21.1.2019.
14. Council Decision (CFSP): 2018/101 of 22 January 2018 on the promotion of effective arms export controls, (OJ L 17/40, 23.1.2018).
15. Council Decision 2011/168/CFSP of 21 March 2011 on the International Criminal Court and repealing Common Position 2003/444/CFSP, (OJ L 76, 22.3.2011)
16. European External Action Service. 2016. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. June 2016.
17. EU Statement on behalf of the European Union by Ambassador Silvio Gonzato, Deputy Head of the European Union Delegation to the United Nations at the UN Security Council Arria meeting on the 20th anniversary of entry into force of the Rome Statute: reflections on the relationship between the ICC and the Security Council, (24 June 2022), New York; https://www.eeas.europa.eu/delegations/un-new-york/eu-statement-%E2%80%93-un-security-council-arria-formula-meeting-20th-anniversary_en. Last visited January 03, 2023.
18. European Parliament declaration, (2019); https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0169_EN.html. Last visited on February 07, 2023.
19. European Parliament resolution of 2 February 2023 on the preparation of the EU - Ukraine Summit (2023/2509(RSP)), available at: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0029_EN.html

20. European Union Guidelines on promoting compliance with international humanitarian law (IHL), (2009).
21. Political and Security Committee Decision (CFSP) 2017/1160 of 26 June 2017 on the appointment of the EU Mission Force Commander of the European Union military mission to contribute to the training of Somali security forces (EUTM Somalia).
22. Political and Security Committee Decision (CFSP) 2022/1649 of 20 September 2022 extending the mandate of the Head of Mission of the European Union CSDP mission in Niger (EUCAP Sahel Niger).
23. Political and Security Committee Decision (CFSP) 2022/846 of 18 May 2022 extending the mandate of the Head of Mission of the European Union Integrated Border Management Assistance Mission in Libya (EUBAM Libya).
24. Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council setting up a Union regime for the control of exports, transfer, brokering, technical assistance and transit of dual-use items, (COM/2016/0616 - 2016/0295 (COD)).
25. The Biological and Toxin Weapons Convention, (1972)
26. The Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction, (1993).
27. The Geneva Conventions and their Additional Protocols 1949.
28. The Rome Statute of the International Criminal Court (the 'Rome Statute'), entered into force on 1 July 2002.
29. The Treaty on the Non-Proliferation of nuclear weapons, (1968).
30. Twenty-First Annual Report according to Article 8(2) of Council Common Position 2008/944/CFSP defining common rules governing the control of exports of military technology and equipment, (2019/C 437/01).

- Online Sources

1. <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2019/05/arms-shipment-to-saudi-arabia-flouts-multiple-eu-states-arms-trade-treaty-obligations/>. Last visited on February 07, 2023.
2. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14623-2019-INIT/en/pdf>. Last visited on October 30, 2022.
3. http://data.europa.eu/eli/agree_internation/2013/450/oj. Last visited on October 30, 2022.
4. <http://data.europa.eu/eli/dec/2011/168/oj>. Last visited January 03, 2023.
5. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017D1160&qid=1670446126699>. Last visited December 05, 2022.
6. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017D1869>. Last visited December 05, 2022.
7. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022>

- D0846&qid=1670446408702. Last visited December 05, 2022.
8. <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02008E0944-20190917>. Last visited December 05, 2022.
  9. <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32022D1649&qid=1670447834148>. Last visited December 05, 2022.
  10. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019XG1230%2802%29&qid=1668431536733>. Last visited December 05, 2022.
  11. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:31996R1257>. Last visited December 05, 2022.
  12. <https://speakola.com/political/richard-boyd-barrett-israel-palestine-irish-parliament-2022>. Last visited February 02, 2023.
  13. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2022-03-07-INT-1-189-0000_EN.html. Last visited on February 10, 2023.
  14. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2022-12-13-INT-2-427-0000_EN.html. Last visited February 02, 2023.
  15. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2022-10-18-ITM-018_EN.html. Last visited February 02, 2023.
  16. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/10/15/iraq-eu-advisory-mission-extended-and-budget-agreed/>. Last visited on February 07, 2023.
  17. https://www.eeas.europa.eu/delegations/armenia/eu-provides-initial-emergency-aid-civilians-affected-nagorno-karabakh-conflict_en. Last visited on February 07, 2023.
  18. https://www.eeas.europa.eu/delegations/un-new-york/eu-statement-%E2%80%93-un-security-council-arria-formula-meeting-20th-anniversary_en. Last visited January 03, 2023.
  19. https://www.eeas.europa.eu/euam-iraq/introduction-euam-iraq_en?s=1500. Last visited December 05, 2022.
  20. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0169_EN.html. Last visited on February 07, 2023.
  21. https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/2022-03-01/4/?highlight%5B0%5D=palestine#spk_40. Last visited February 02, 2023.
  22. <https://www.oireachtas.ie/en/debates/debate/dail/2022-03-02/38/>. Last visited February 02, 2023.
  23. <https://www.pubaffairsbruxelles.eu/eu-institution-news/european-council-conclusions-on-turkey-illegal-drilling-activities-and-mh17/>. Last visited on February 07, 2023.
  24. <https://www.sipri.org/commentary/topical-background/2019/legal-challenges-eu-member-states-arms-exports-saudi-arabia-current-status-and-potential>. Last visited December 07, 2022.
  25. <https://www.youtube.com/watch?v=Wc8JsAxVqpc>. Last visited February 02, 2023.